

Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen
Henri Dunantlaan 2, Be-9000 Gent

De inclusie van moeilijk bereikbare groepen in het jeugdwerk. De visie van jeugdwerkdeelnemers.

Leen DHUYVETTER
Masterproef neergelegd tot het behalen
van de graad:
Master in Sociaal Werk

Promotor: Dr. F. Coussée
Academiejaar: 2007-2008

Abstract

De toegankelijkheid van het jeugdwerk is een zeer functionalistische en methodische discussie die door beleidsvoerders en de literatuur als een vastomlijnd gegeven aangepakt wordt. Het gaat echter voorbij aan de eigenlijke jeugdwerkparticipanten waardoor dit een abstract gebeuren is dat de praktijk omzeilt. Door middel van diepte-interviews bij de begeleiding van KSJ-KSA-VKSJ gewest Leiestreek wordt hun houding en ervaring omtrent inclusief werken binnen de jeugdbeweging bevraagd. Dit reikt de onderzoeker empirische data aan die aantonen dat de discussie zich ook moet openstellen voor andere denkpijlers. Uit de resultaten bleek dat de begeleiding een inclusieve houding aanneemt. In die zin dat ze, naargelang de mogelijkheden die voor handen zijn, alle kinderen en jongeren, ongeacht hun situatie, een kans geven lid te worden. Ze stellen echter, vanuit hun middenklasse 'wij'-wereldje, onbedoeld drempels op voor zij die niet naar hun norm functioneren. Hoe graag de beleidsvoerders de jeugdbeweging als dé ideale socialisatieruimte willen zien en hoe passievol de begeleiding de jeugdbeweging draaiende houdt, toch kan er vastgesteld worden dat de jeugdbeweging niet hét vrijetijdsaanbod is waar alle kinderen en jongeren in al hun eigenheid aanvaard worden. Andere jeugdwerkvormen zijn dus nodig waarin de grote heterogene groep kinderen en jongeren hun ding kunnen vinden.

Woord vooraf

Achttien jaar schoolloopbaan, achttien jaar KSJ-ervaring. Twee parallellopende socialisatiesferen die beiden afgesloten worden door een masterproef.

Dit komt echter niet tot stand door enkel de inzet van de onderzoeker en haar respondenten. Het krijgt pas vorm door de aanwezigheid van het sociaal kader van de onderzoeker. Bij deze wil ik de steun van een aantal personen gedurende heel dit proces prijzen. Mijn dank gaat in het bijzonder uit naar mijn promotor Dr. F. Coussée. Zijn begeleiding en advies was van groot belang om het realiseren van een persoonlijk werk mogelijk te maken. Eveneens denk ik aan de respondenten voor hun inzet. Verder wil ik ook de steun van mijn medestudenten, die in dezelfde situatie vertoefden, en mijn appartementsgenootjes appreciëren. Tenslotte haal ik mijn vriend en ouders aan die voortdurend klaar stonden voor toeverlaat en ondersteuning en in mij bleven geloven.

Inhoudstafel

Abstract

Woord vooraf

Inhoudstafel

INLEIDING	1
HOOFDSTUK I: DIVERSE SAMENLEVING	4
1. Situatieschets	4
2. Besluit	8
HOOFDSTUK II: SELECTIVITEIT EN INCLUSIE	10
1. Het nieuwe paradigma	10
2. Determinanten van (non)-participatie	14
3. Doen we het goed?	17
4. Besluit	20
HOOFDSTUK III: OPZET EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK	21
1. Keuze van het onderzoekstype	21
2. Selectie van de respondenten	22
3. Dataverzameling	23
4. Data-analyse	25
5. Kwaliteitscriteria	25
5.1. Betrouwbaarheid	26
5.2. Validiteit	27

HOOFDSTUK IV: RESULTATEN	29
1. Inclusie?	29
2. Iedereen is welkom	30
3. Ervaringen	32
4. Storend of verrijkend	33
5. Houding ten opzichte van inclusie	35
5.1. Leidingsploeg	36
5.2. Houding van de respondent	38
5.3. Kind of jongere in kwestie	39
5.4. Leden	41
6. Moet de jeugdbeweging meer inspanningen doen om ook de minder bereikbare groepen aan te trekken?	43
7. Vrije tijd	45
7.1. Naar wat zijn kinderen op zoek in hun vrije tijd?	45
7.2. Wat kan de jeugdbeweging betekenen voor de niet-leden?	46
7.3. Lidmaatschap	47
7.3.1. "t Zijn vooral de vriendjes die met elkaar meegaan"	47
7.3.2. Afhaken of blijven?	48
8. Inclusief bezig?	49
9. Besluit	50
HOOFDSTUK V: ALGEMEEN BESLUIT	52
1. Sterktes en zwaktes	52
1.1. Sterktes	52
1.2. Zwaktes	53
2. Discussie	53
Bibliografie	58
Bijlage: Semi-gestructureerde vragenlijst	63

Inleiding

Het pluralisme van subculturen is een gegeven en wordt steeds meer een opdracht voor iedereen om adequaat en constructief met deze diversiteit te leren omgaan (Sinnaeve, Piessens & Suijs, 2004). De omgeving wordt misschien wel pluraler, multicultureler en de mensen meer autonoom om hun leven zelf vorm te geven. Toch zijn de kansen voor een groot aantal groepen ongelijk verdeeld. De socioculturele achtergrond en de levensgeschiedenis zijn mede bepalend voor de toegang die mensen al dan niet krijgen tot het maatschappelijk gebeuren. Migranten, personen met een handicap, kansarmen,... de zogenaamde maatschappelijk kwetsbare groepen moeten vaak veel moeite doen om één of andere organisatie te betreden, dan nog botsen ze op hoge drempels van ontoegankelijkheid in de samenleving (Verstraete, 1999). Niet alleen de directe leefomgeving, maar ook de werking van de jeugdbeweging wordt geconfronteerd met die veelkleurigheid. De jeugdbeweging bevindt zich steeds meer in een multiculturele omgeving waardoor ze een andere kijk op de werkelijkheid krijgt dan ze gewoon is. Het is een grote uitdaging voor de hele samenleving en de individuele begeleider van de jeugdbeweging om met deze diversiteit om te gaan. De vraag stelt zich dan hoe de jeugdbeweging daar kan op inspelen? Een eindproduct streeft het niet na. Wel meent de jeugdbeweging met zijn positieve neveneffecten een bijdrage te kunnen leveren aan een meer divers wordende samenleving aangezien het een positieve invloed heeft op democratische burgerschapswaarden die een middenklasse subcultuur belangrijk achten. Ook erkennen menig onderzoekers (Hansen, Larson & Dworkin, 2003; Wildemeersch & Reyskens, 2001; Elchardus, Huyse & Hooghe, 2001) de positieve effecten van deelname aan de jeugdbeweging, gaande van preventie, burgerschap, leefwereldverbreding tot positieve zelfontplooiing van kinderen en jongeren. Eveneens beïnvloedt deelname schoolresultaten en gedrag op een positieve manier (Coatsworth, Sharp, Palen, Darling, Cumsille & Marta, 2005). "... highly structured leisure activities was linked to low levels of antisocial behaviour..." (Mahoney & Stattin, 2000) Volgens voorgaande visie produceert de jeugdbeweging goede, niet-deviante jonge burgers. Daarentegen moet de visie dat niet-deviante, actieve burgers in de jeugdbeweging een aanbod vinden dat aansluit bij hun leefwereld eveneens als mogelijke zienswijze voor ogen gehouden worden. De jeugdbeweging is dus niet meer weg te denken uit het middenveld, meerbepaald het verenigingsleven. Volgens de onderzoeksgroep TOR van de VUB vinden er bijna zeven op tien jongeren er hun weg naartoe (Smits, 2005). Ondanks de vrij hoge participatiegraad van de Vlaamse jongeren in het verenigingsleven blijft een bezorgdheid bestaan. De veronderstelde emanciperende en integrerende kracht van de jeugdbeweging komt namelijk niet altijd ten goede van de groepen kinderen en jongeren die er, vanuit

'jeugdwerkperspectief' gezien, zeker ook hun gading in kunnen vinden. Er is sprake van een selectief bereik waarbij de jeugdbeweging slechts een segment van de onvolwassen bevolking aanspreekt. Deze vaststelling is doorheen Europa herkenbaar en de problematisering ervan des te meer (Coussée, 2006a). De overtuiging is gegroeid dat het meer dan de moeite loont om hier extra inspanningen te leveren. Op de vraag hoe deze kloof gedicht kan worden, bestaat echter geen eenduidig antwoord. De jeugdbeweging kan de uitdaging aangaan om zijn aanbod toegankelijk te maken voor minder bereikbare jongerengroepen. Uit zeer uiteenlopende initiatieven blijkt dat het jeugdwerk zich voornamelijk concentreert op de toeleiding naar het aanbod. De begeleiding creëert een aanbod dat volgens hen aansluit bij de belevingswereld van kinderen en jongeren. Wanneer echter de mogelijke betekenissen van deze kinderen en jongeren over de jeugdbeweging niet in vraag worden gesteld, is de kans klein dat het aanbod zal aanslaan. Het is dus mogelijk dat kinderen en jongeren niet persé volgen in wat volgens de begeleiding van de jeugdbeweging goed is voor hen. Een perspectiefwijziging is dan ook aangewezen in deze paradox. Een perspectief waarbij de kinderen en jongeren zelf vertellen wat ze willen, zal hun leefwereld beter kunnen benaderen dan wanneer er vertrokken wordt van de begeleiding dewelke behoeften extern de kinderen en jongeren bepaalt. "... ethnic urban youth participate in youth programs for a number of reasons and not simply for immediate gratification and enjoyment. We believe it is this fact that may help families, schools, and community-based program staff broaden their offerings with more input from youth about what they want in a program." (Perkins, Borden, Villarruel, Carlton-Hug, Stone & Keith, 2007) De houding van de begeleiding ten aanzien van inclusief jeugdwerk speelt tevens een invloedrijke rol. De jeugdwerkers zullen de bestaande maatschappelijke ongelijkheid in ontplooiingskansen niet oplossen. Des te meer hebben ze een onmisbare rol om, vanuit een micropedagogische verhouding met het lid, als actieve partner de discussie rond ongelijkheid, diversiteit en inclusie open te trekken.

De meeste jeugdonderzoeken vertrekken van het bestaande aanbod en focussen zich op de positieve effecten dat het jeugdwerk bij zijn leden teweegbrengt. Uitgaande van het aanbod worden de onderzoekers geconfronteerd met het selectieve bereik en pinnen zij zich vervolgens vast op een zoektocht naar mogelijke oplossingen. De scriptie sluit zich daar grotendeels bij aan maar wil er iets extra aan toevoegen. Een kritische kijk zal het methodische van de jeugdwerkdiscussie bloot stellen aan een perspectiefwijziging. Binnen het onderzoekskader van KSJ-KSA-VKSJ wil de onderzoeker van dit proefschrift geen methodiek ontwikkelen om de toegankelijkheid van de jeugdbeweging te verhogen. Hoe de jeugdbeweging met de inclusiegedachte omgaat is een weinig beschreven thema in de literatuur. Wat de jeugdbeweging voor kinderen en jongeren daarin kan betekenen,

wordt vaak boven de hoofden van betrokkenen bediscussieerd. Vandaar dat de onderzoeker de betrokkenen zelf aan het woord wil laten en door middel van diepte-interviews de houding en de beleving rond inclusief werken in een jeugdbeweging bij de begeleiding bevroegt.

Een eerste hoofdstuk stelt het jeugdwerk, en in het bijzonder de jeugdbeweging, voor als een ondersteunend aanbod. Een aanbod dat in een divers wordende samenleving vanuit verschillende hoeken belangrijk wordt geacht als aanvulling op ouderlijke en schoolse opvoeding. De selectiviteit wordt dus des te meer geproblematiseerd. Dit zal verder besproken worden in hoofdstuk twee dat tevens het profiel van de (non-) participant weergeeft. Hoe het jeugdwerk hiermee omgaat, is ook ondergebracht in dit hoofdstuk. Vervolgens omvat hoofdstuk drie een weergave van de onderzoeksprocedure die plaatsvindt binnen de context van KSJ-KSA-VKSJ gewest Leiestreek. De resultaten worden aangehaald in hoofdstuk vier. Tenslotte wordt de scriptie afgesloten met een besluit en een discussie over de resultaten.

Hoofdstuk I: Diverse samenleving

De jeugdbeweging kan niet los bestudeerd worden van maatschappelijke ideeën omtrent opvoeding en de maatschappelijke context. Vandaar dat verscheidene jeugdonderzoekers, waaronder ook de schrijver van deze scriptie, de analyse van een diverse maatschappij als uitgangspunt nemen om te bestuderen welke plaats jongeren krijgen of verwerven in deze maatschappij en hoe ze daarmee omgaan. De overtuiging leeft dat de jeugdbeweging hierin een grote rol speelt. Jeugdwerkers worden aan grote uitdagingen blootgesteld waardoor de twijfel toeslaat of zij wel in staat zijn zich aan te passen aan de laatmoderne maatschappij. "Youth work adapted itself to changes during modernity... However, it does not seem to us that youth work, and especially the public Youth Service, has yet adapted successfully to the changes of late modernity" (France & Wiles, 1997).

1. Situatieschets

Wildemeersch en Reyskens (2001) en anderen (Van de Walle, 2001; Dieleman & Van der Lans, 1999; Stevens, 2001) beweren dat opgroeien in onze samenleving geen eenvoudige opdracht is voor jongeren en opvoeders. De overzichtelijkheid en vanzelfsprekendheden in de maatschappij nemen verder af. Een multiculturele samenleving met meer dynamiek, meer sociale en culturele verscheidenheid dringt zich op en jongeren worden geconfronteerd met een toenemend aantal socialisatieruimtes en levensstijlen die elk hun eigen waarden en normen vooropstellen. Enerzijds verschillen meer mensen op een opvallende manier van elkaar, anderzijds vervaagt het belang van sommige verschillen. Dit kan verrijkend of confronterend en bedreigend overkomen (Vanhee, 1998). Een functiedifferentiatie die de moderne wereld fragmenteert ligt hier aan de oorzaak. De differentiatie houdt in dat meerdere institutionele subsystemen zich ontwikkelen en elkaar overlappen. Ze zijn echter niet op elkaar afgestemd; elk subsysteem handelt volgens eigen functies en normen en stelt specifieke gedragseisen. Zo neemt het gezin de opvoedingsfunctie niet meer op zich alleen. Ten tijde van de modernisering wordt het jeugdwerk geconstrueerd als aanvullende opvoeding om de snelle maatschappelijke transformaties te kunnen opvolgen (orale bron: Coussée). Naast het eerste milieu worden ook het tweede milieu; de school en het derde milieu; de vrije tijd met de opvoeding beladen. Het gevolg is dat jongeren gesocialiseerd worden in milieus die verschillende eisen vooropstellen: waar de school volgens het

gehoorzaamheidsprincipe opereert, baseren steeds meer gezinnen zich op onderhandeling als opvoedingsstijl. Wildemeersch en Reyskens (2001) spreken van gefragmenteerde handelingspatronen. Omwille van de toegenomen differentiatie groeien handelingsystemen steeds verder uit elkaar en verwerven ze een grotere autonomie (Elchardus, Hooghe & Smits, 2001). Bijgevolg staan jongeren voor de uitdaging steeds meer ruimtes te exploreren en eraan te participeren. De competentie om flexibel om te gaan met de verschillen tussen de ruimtes is hierbij een noodzakelijke vaardigheid. Volgens Habermas (Elchardus, Hooghe & Smits, 2001) kan het middenveld hier de rol van bemiddelaar op zich nemen. Tussen de gefragmenteerde handelingsystemen kan de jeugdbeweging een soort verbinding vormen en daarbij de jongeren ondersteunen in het flexibel omgaan met de verschillende ruimtes en het opnemen van een verantwoordelijkheid om hun eigen levenstraject uit te stippelen. Jongeren zouden uitgerust moeten worden met een bagage van vaardigheden die hen in staat stelt hun sociaal-culturele zelfstandigheid tot een goed einde te brengen. Vandaar dat volgens Coatsworth et al. (2005) "Leisure activities may be critically important to adolescent development because adolescents have more autonomy and exert more voluntary control in these than in other daily activities." Eveneens zijn Hall en Coffey (2007) van mening: "... that youth work settings provide a particularly productive site in which to investigate the negotiation, exploration and learning in which young people engage as they move towards identities for future adulthoods and citizenships". Van den Eeckhout (1998) spreekt over een gemeenschapsstichtende en een communicatieve dimensie van de jeugdbeweging. De vrije tijd, meerbepaald de jeugdbeweging, kan een veilige plek bieden om met de uitdagingen van het leven om te gaan. Het creëert een ruimte voor exploratie, integratie en participatie. Jongeren leren niet alleen op school of in het gezin vaardigheden, ook in de vrije tijd leren ze zelfvertrouwen en sociale netwerken opbouwen, samenwerken, op een kritische manier keuzes maken, communiceren, enzovoort. Het is een terrein bij uitstek waarin de jongeren op zoek kunnen gaan naar eigen waarden en normen en de pedagogische regimes van het gezin of school achter hen laten. Halpern (Perkins, et al., 2007) voegt eraan toe dat: "... these safe spaces afford youth an opportunity to be themselves, to define themselves in ways that were neither gang-affiliated nor completely conformist to the 'mainstream' values of the school system." In een plezierige sfeer kan de jongere zijn verantwoordelijkheid opnemen. Dit neemt echter niet weg dat de jeugdbeweging een onderdeel is van een pedagogiseringsproces dat de jeugdbeweging een functionele rol geeft als aanvullende opvoeding in functie van onderwijs bijvoorbeeld. (bv. preventie van spijbelen, betere schoolresultaten, enzovoort) (Cooper & Valentine, 1999). Dit betekent dat de jeugdbeweging bedreigd wordt in haar ondersteunende rol naar kinderen en jongeren toe. Volgens Wildemeersch is een evenwicht tussen het speelse en het educatieve niet uit

te sluiten; speelse nuttigheid of nuttige speelsheid (Van de Walle, 2001), een moeilijk spanningsveld dat het toegankelijkheidsvraagstuk nog complexer maakt.

In heel wat jeugdonderzoek wordt de socialisatie van jongeren gezien als een jeugdtransformatie naar een actief handelend volwassen burger. "Discourses of citizenship have increasingly featured in social policies aimed at young people, particularly in relation to the promotion and crafting of 'active citizens'" (Hall & Coffey, 2007). Verscheidene socialisatieprogramma's worden hierbij gebruikt. "The inclusion of citizenship education in school curricula, the Learning and Skills development agency post-16 citizenship development programme, and the recent Green Paper *Youth Matters*, all speak of instilling in young people the rights and responsibilities that come with citizenship" (Hall & Coffey, 2007). Daarmee nemen de zorg en de aandacht voor vrijetijdsbesteding van de jeugd toe die hoofdzakelijk ingegeven is door een pedagogische, preventieve en opvangbekommernis. Torenhoge verwachtingen worden er vanuit een middenklasse subcultuur gesteld met de hoop dat het verenigingsleven een herstel van burgerschap, sociale cohesie en het sociale weefsel kan vrijwaren om de kansen op een leefbare en democratische samenleving te verhogen (Elchardus, Huyse, Hooghe & Smits, 2001; Dieleman & Van der Lans, 1999).

Naar Elchardus' mening (2001) vaart een democratische samenleving er wel bij wanneer haar leden deelnemen aan de jeugdbeweging. De participanten scoren namelijk beduidend beter op een hele reeks burgerschapswaarden. Ze zijn minder ethocentrisch, minder autoritair, hechten meer belang aan gelijkheid, rechtvaardigheid en verdraagzaamheid ten opzichte van minderheidsgroepen. Ze vormen zich een sociaal mensbeeld dat vertrouwen (zowel in maatschappelijke instellingen als in elkaar) en normen van wederkerigheid centraal stelt. Verder zijn ze meer betrokken in buurt en omgeving wat het risico op sociaal isolement drastisch vermindert. Op die manier zien Bouverne-De Bie en Coussée (2001) de jeugdbeweging als een belangrijk integratiemiddel en hét methodisch middel bij uitstek voor de opbouw van sociaal en cultureel kapitaal.

Uitgaande van de positieve effecten emancipeert en democratiseert de jeugdbeweging. Men zou voor minder zijn kinderen naar de jeugdbeweging brengen. Houdt het hier dan bij op? Vraagtekens komen zeker en vast aan de orde. Het jeugdwerk emancipeert dan wel, maar wie en hoe? In plaats van deze discussie aan te gaan wordt de vaststelling zonder meer afgesloten met een punt (Coussée, 2006b). Daarbij leidt de nadruk op de positieve effecten van participatie, die de aantrekkingskracht van het jeugdwerk zouden moeten vergroten, de discussie af van de vraag naar de meerwaarde van het jeugdwerk.

Het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap zegt wel: "Het jeugdwerk is belangrijk omwille van wat het is: de plezierige vrijetijdsbesteding voor, van en door kinderen en jongeren, vertrekkend vanuit de rechten die kinderen en jongeren hebben. Op een speelse en ongedwongen manier wordt er gewerkt aan gemeenschapsvorming. Het jeugdwerk is democratisering, sluit in in plaats van uit, doet verantwoordelijkheid opnemen. Het jeugdwerk smeedt mensen, leert intiem zijn,... Het jeugdwerk is nog steeds de onuitputtelijke bron voor het verenigingsleven, de welzijnssector, het onderwijs, de politiek, de culturele wereld ... Jeugdwerk leert op een informele wijze spreken en luisteren, opkomen voor jezelf en anderen, leert samenwerken, leert creatief zijn, leert assertief zijn. Het jeugdwerk emancipeert, punt." Tevens documenteert het merendeel van studies voornamelijk de positieve invloeden van participatie aan buitenschoolse activiteiten (Sharp, Caldwell, Graham & Ridenour, 2005; Larson, 2000). Zo zullen heel wat onderzoekers Coatsworth (2005) volgen in zijn woorden dat "... participation in extra-curricular activities has been linked to positive developmental outcomes such as school engagement, academic achievement, self-esteem, school retention, global measures of positive adjustment, and better mental health during young adulthood." Maar daarmee is het nog niet duidelijk wat een 'eigenlijk gebruik' van jeugdwerk is en dit ten nadele voor de meest kwetsbare kinderen en jongeren (Coussée, 2006b). Een 'essentialistisch' jeugdwerkconcept als uitgangspunt houdt bovendien de betekenisgeving van de gebruikers buiten beeld. Perkins et al. (2007) vinden zich hierin terug: "... youth programs are increasingly recognized for their positive influences, little is known about the factors that influence a young person's decision to participate." Hetzelfde kan vastgesteld worden bij het feit dat non-participatie als probleem wordt beschouwd en het selectieve bereik van het jeugdwerk nog sterker onder de loep komt te liggen. Niet of onvoldoende gebruik maken van de maatschappelijke integratiekansen en dus geen bijdrage leveren tot de opbouw van een democratische samenleving wordt geproblematiseerd als een persoonlijk falen van de jongere of de ouders. Zo wordt participatie aan het jeugdwerk eerder een methodiek om doelstellingen in het veiligheids- en preventiedenken waar te maken en blijft men blind voor de voorwaarden die jongeren hun verantwoordelijkheid, als medeburger, gestalte kunnen geven (Bouverne-De Bie & Coussée, 2001). De toepassing van het individueel schuldmodel van Vranken (Bouverne-De Bie, 2004) maakt dat het jeugdwerk als integratiemiddel enkel benaderd wordt vanuit het individu zonder de subjectieve en objectieve context erbij te betrekken. Participatie wordt in deze context als een plicht belicht in plaats van een recht waardoor het dreigt te verengen tot een toeleidingsvraagstuk. Kinderen en jongeren beschikken wel over dezelfde keuzevrijheid, maar Bouverne-De Bie en Coussée (2001) stellen vast dat, naargelang de maatschappelijke positie die ze bekleden, ze op een ongelijke verdeling van keuzemogelijkheden botsen. Er kan dus gesteld worden dat de best geïntegreerde

kinderen en jongeren deelnemen aan de jeugdbeweging en dat de jeugdbeweging voor hen een stimulerend milieu is. Dit wil echter niet zeggen dat ook non-participanten er evenveel vruchten kunnen van plukken. Het kan best zijn dat die in de jeugdbeweging juist dezelfde uitsluitingsprocessen zouden ondervinden als elders in de samenleving en dan hebben ze er niks aan, integendeel. Men zou dan helemaal niet "voor minder je kinderen naar de jeugdbeweging brengen". Deze 'vanzelfsprekende' benadering van de jeugdbeweging als dé transitieruimte tot actief burgerschap voor alle kinderen en jongeren moet begrepen worden vanuit een historisch perspectief. Waarbij het jeugdwerk in de moderne tijd kinderen en jongeren hielp bij burgerschapsvorming en het toetreden tot de arbeidsmarkt wijzigde de gerichtheid tijdens de naoorlogse periode naar eerder het voorzien van vrijetijds mogelijkheden. De opkomst van de laatmoderne samenleving leidde opnieuw tot een herziening van de rol van het jeugdwerk. France en Wiles (1997) verwoorden dit als volgt: "Late modern societies redefine citizenship in terms of market choices but also create increasing risks, which a declining state can no longer manage, and a growing use of social exclusion as a form of social control. These changes demand a new role and structure for youth work." Tevens blijkt dat de vrije jeugdvorming reeds van bij het begin 'gemythologiseerd' is als emanciperende en socialiserende kracht. De jeugdbeweging wordt tot op vandaag als dé methode van het jeugdwerk herkend wat er toe bijdraagt dat dit als norm wordt aanschouwd. Bijgevolg is het binnen deze visie logisch dat er van non-participatie een probleem wordt gemaakt. De hele jeugdwerkdiscussie is dus historisch gegroeid. Nu komt de tijd om dat volledig in vraag te stellen en er niet van weg te lopen (Coussée, 2005, 2006a). Bovendien wordt de discussie steeds boven de hoofden van de betrokkenen gevoerd. Daarom belicht de onderzoeker de praktijk vanuit het perspectief van de betrokkenen om vervolgens de discussie te ontmythologiseren.

2. Besluit

Een multiculturele samenleving met meer dynamiek, meer sociale en culturele verscheidenheid dringt zich op en jongeren worden geconfronteerd met een toenemend aantal socialisatieruimtes en levensstijlen die elk hun eigen waarden en normen vooropstellen. Het gevolg is dat jongeren voor de uitdaging staan steeds meer ruimtes te exploreren en eraan te participeren. Een bagage van vaardigheden zou hen daarbij moeten ondersteunen. De overtuiging leeft dat de vrije tijd, meerbepaald de jeugdbeweging, hierbij een veilige plek kan bieden om al spelenderwijs met de uitdagingen van het leven om te gaan. Het creëert een ruimte voor exploratie, integratie

en participatie. De jeugdbeweging wordt echter in haar ondersteunende rol naar kinderen en jongeren toe bedreigd daar het pedagogiseringsproces de jeugdbeweging belaadt met een functionele rol als aanvullende opvoeding in functie van het eerste en het tweede milieu. Met de jeugdbeweging als belangrijk integratiemiddel en hét methodisch middel bij uitstek voor de opbouw van sociaal en cultureel kapitaal, worden torenhoge verwachtingen gesteld met de hoop dat het verenigingsleven een herstel van burgerschap, sociale cohesie en het sociale weefsel kan vrijwaren om de kansen op een leefbare en democratische samenleving te verhogen. Uitgaande van de positieve effecten van deelname aan de jeugdbeweging kan gesteld worden dat de jeugdbeweging aan die verwachtingen voldoet, maar niet voor iedereen. Beleidsvoerders, in het bijzonder het beleid van Minister Anciaux, stelt de jeugdbeweging voor als hét aanbod dat de leemtes in de socialisatie van kinderen en jongeren moet opvullen. Dit aanbod bereikt echter niet iedereen omdat die leemtes niet bij iedereen even groot zijn. De groepen die met de grootste leemtes geconfronteerd worden, kunnen niet verholpen worden. Deze leemtes worden door de jeugdbeweging extra in de verf gezet omdat non-participatie van die groepen gezien wordt als non-motivatie en niet als een vraag naar een andere vorm van aanbod die hun levenssituaties niet miskent. Een te functionalistische benadering maakt het alleen maar moeilijker om met het selectief bereik om te gaan.

Hoofdstuk II: Selectiviteit en Inclusie

Tot op heden is het selectieve bereik van de jeugdbeweging een fenomeen waarop de aandacht van vele jeugdonderzoekers gevestigd is. De idee groeit dan ook dat het jeugdwerk inclusief moet werken. Dit hoofdstuk gaat eerst in op een begrippenverklaring, schetst vervolgens het profiel van de participerende jeugd aan het jeugdwerk en sluit af met de inspanningen die het jeugdwerk hierbij levert. Wat de begeleiding van de jeugdbeweging hierover denkt, wordt in het volgende hoofdstuk nader onderzocht.

1. Het nieuwe paradigma

Inclusie, 'includere' in het Latijns is een niet zo vreemde term die 'insluiten' betekent. Een zoektocht doorheen de literatuur levert heel wat op. Bayliss en Van Hove definiëren het begrip als volgt: "Inclusie en inclusieve opvoeding is een proces dat start bij het waarderen van diversiteit binnen een gemeenschap: alle burgers hebben een bijdrage te leveren. Men gaat in dit proces op zoek naar de positieve kanten en de talenten die bij iedereen – naast de beperkingen – aanwezig zijn. Inclusie is een permanent proces waarbij de dimensie 'handicap' steeds minder belangrijk wordt. Men ontdekt stap voor stap de persoon achter het van buitenaf toegekend label handicap. Inclusie is een fundamenteel recht dat alles te maken heeft met 'belonging' (het erbij horen) en 'connectedness' (verbondenheid); het is dan ook een uitgesproken relationeel concept" (Van Hove, 2000). De missie en de visie van de beleidsnota jeugd 2004-2009 (Anciaux, 2004) kunnen zich volledig vinden in de voorgaande definitie. UNESCO's universele verklaring voor culturele diversiteit (2001) stelt cultureel pluralisme ook voorop: "In our increasingly diverse societies, it is essential to ensure harmonious interaction among people and groups with plural, varied and dynamic cultural identities, as well as their willingness to live together. Policies for inclusion en participation of all citizens are guarantees of social cohesion, the vitality of civil society and peace."

Inclusie vertrekt van het geloof dat het voor ieder mens, dus ook voor kinderen en jongeren, een recht is om volwaardig deel te kunnen uitmaken van de maatschappij. Dus speelt het zich niet enkel af in het onderwijs maar in alle facetten van de maatschappelijke context, waaronder ook de vrije tijd. Leven in een samenleving betekent leven met mensen die hun eigenheid (de eigen cultuur, talenten, religie, enzovoort) niet moeten verdoezelen achter een masker die een zekere mate van

normaliteit uitstraalt. De Raad voor Cultuur deelt tevens deze mening: "In eerdere adviezen legde de raad er telkens de nadruk op dat een cultuurbeleid op meerdere sporen dient te worden gevoerd. Enerzijds een zo breed mogelijk spoor dat beoogt zoveel mogelijk mensen op zoveel mogelijk manieren met zoveel mogelijk en zo divers mogelijke culturele activiteiten in aanraking te laten komen. Anderzijds een impulsbeleid dat erop focust om door de overheid waargenomen bijzondere maatschappelijke situaties, bepaalde sectoren of doelgroepen, te laten wortel schieten en doorgroeien." (Raad voor Cultuur, 2007) Elk van ons maakt trouwens deel uit van verscheidene (cultuur)groepen (gezin, familie, vriendengroep, jeugdbeweging,...) die elk op hun beurt invloed uitoefenen op onze betekenissen. Cultuur is geen statisch gegeven, maar heeft te maken met het geven van betekenissen. Enerzijds worden betekenissen als reproducties van geldende patronen opgenomen of doorgegeven (passieve zijde), anderzijds worden er nieuwe betekenissen gecreëerd en ondergaan ze een evolutie (actieve zijde). Doorheen de omgang met anderen wordt cultuur gemaakt en doorgegeven waardoor het onmogelijk is om te ontsnappen aan dit gegeven. Aangezien cultuur gedeeld en gedragen wordt, bestaat er niet zoiets als één culturele identiteit. In dit geval spreken Pinxten en Verstraete over 'identiteitsdynamieken' die elkaar op verschillende niveaus beïnvloeden (Suijs, 2001). De identiteit wordt te vaak veralgemeend tot bijvoorbeeld een etnische identiteit waarbij de persoon op zich in al zijn facetten vergeten en ondergebracht wordt in een schuifje geordend volgens etiquettering. Deze normalisatievisie die het individu als maakbare mens ziet, is zo arbitrair dat het inbreuk pleegt op het eigen 'zijn'. Deze statische benadering hield niet lang stand en een nieuw paradigma, het 'burgerschapparadigma', deed zijn intrede omstreeks begin de negentiger jaren van de vorige eeuw (Van Gennep, 1997). Een aantal basiselementen vatten de nieuwe visie samen en omschrijven eveneens de term inclusie.

- o Het '*burgerschapsperspectief*' houdt in dat alle mensen recht hebben op een volwaardig burgerschap. 'Volwaardig' verwijst in deze context naar het erkennen van diversiteit en de onvoorwaardelijke acceptatie ervan. Om een menswaardige samenleving uit te bouwen dienen gelijke rechten en een gelijkwaardige participatie gewaarborgd te worden.
- o In het opnemen van een volwaardig burgerschap moet de persoon in kwestie de kans hebben *controle* uit te oefenen over zijn eigen bestaan. In plaats van betutteld te worden, moet bij de vormgeving ervan de bal in het kamp van de burger liggen opdat hij naar eigen *keuze* kan bepalen met wie, hoe en waar hij zijn leven wil uitbouwen. Welke religie, geslacht, huidskleur, herkomst het individu ook heeft, moet het de kans geboden worden om het heft in eigen handen te nemen. Binnen een 'empowerment'-relatie wordt het macht en kracht verleend (Vranken et al., 2002; Pease, 2002).

- o Van Genneep (1997) omschrijft ondersteuning als: *'Het geven van de betrokken persoon tot voor hem belangrijke kennis, middelen en relaties die nodig zijn om in de samenleving te kunnen wonen, werken en recreëren'*. Afhankelijk van de behoeften en verlangens wordt de persoon flexibel ondersteund opdat zijn handelingsmogelijkheden zoveel mogelijk benut kunnen worden. Flexibel in die zin dat de mate, het werkingsgebied en het moment van ondersteuning varieert van persoon tot persoon.
- o Tenslotte moet het voorgaande bijdragen tot de *kwaliteit van bestaan*. Gevoelens van satisfactie en welbevinden ondervindt de persoon in kwestie indien hij zijn wensen en verlangens kan verwezenlijken en daardoor een menswaardig bestaan kan leiden.

(Van Genneep, 1997; De Fever et al., 2001; Hatse, 2007)

Meerdere bronnen (Roeyers, 2000; De Fever, 2000, 2001; Sorée, 2001; Sabbe, 2000; Avramidis, Bayliss & Burden, 2000) buigen zich over de verwarring omtrent het gebruik van twee begrippen; inclusie en integratie. Daar dit schrijven doelt op inclusie en niet op integratie is het van belang om beide termen te verduidelijken. Waar bij inclusie de klemtoon ligt op diversifiëren en individualiseren, ligt de nadruk bij integratie op verschillen, homogeniseren en normaliseren. Integratie streeft naar het opnemen van mensen indien ze zich genormaliseerd en aangepast hebben aan een heersende standaard. Het individu wordt louter als object gezien waarbij zijn persoonlijke eigenschappen en verschillen weggewerkt worden door middel van compensatieprogramma's. Zo redeneert het citaat: "... sometimes when they do not progress adequately, we say inclusion does not work because children have not changed enough. We may say the reason it is not working because children are not yet ready. It seems to me that it is the adults who cannot seem to get ready." (Meyer, 2001) volgens de integratieopvatting. In tegenstelling tot integratie accepteert inclusie het individu in al zijn facetten en zal het hem daarin aanmoedigen omdat iedereen met of zonder beperking een bijdrage kan leveren aan een hechte samenleving in wording. Situaties worden gecreëerd waarin verscheidenheid verwelkomd en gerespecteerd worden. Meyer (2001) stelde in haar onderzoek vast dat kinderen en jongeren met beperkingen opgenomen in inclusieve settings, zoals inclusief onderwijs, wel geïntegreerd zijn in de lesactiviteiten, maar er daarom nog geen sprake is van inclusie. De kinderen en jongeren met beperkingen voelen zich niet ingesloten in de groep en hebben geen hechte vriendschap met hun klasgenootjes. "Inclusion is something that happens in the child's microenvironment and serves a social rather than academic purpose for the children with disabilities. Being included in activities is vital for creating social relations and development is facilitated by being accepted, appreciated and having a space in the peer

group.” (Eriksson, Welander & Granlund, 2007) Een maatschappij die enkel integratie voorop stelt, streeft naar een consensus die bereikt wordt door het opnemen van personen die zich eerst hebben aangepast. Anderzijds zal een maatschappij die inclusie voor ogen houdt de leefomgeving aanpassen en durven ingaan op de verschillen.

Van een inclusieve samenleving is nog lang geen sprake. De strijd tegen uitsluiting van kwetsbare groepen is daarom een permanent proces die de verantwoordelijkheid legt bij alle domeinen van een samenleving (wonen, werken, recreatie,...). Alle maatschappelijke instituties, van overheid tot een lokale organisatie, bouwen via hun werking mee aan een inclusieve toekomst. Het is dus onvoldoende om intercultureel jeugdwerk te beperken tot een sporadisch project, hoe waardevol dit ook mag zijn. Wat kan de jeugdbeweging in deze diverse samenleving dan wel betekenen voor kinderen en jongeren? Wanneer er gesproken wordt over 'het jeugdwerk en de multiculturele samenleving' is dit vaak terug te brengen tot een fixatie op verschillen. Het gaat dan over de tolerantie voor, contact met of de integratie van 'grote vreemde verschillen' in 'onze jeugdbeweging'. Vanuit de normatieve aannames worden culturen als statische, van elkaar onafhankelijke, blokken benaderd met een 'wij-zij-gevoel' tot gevolg. Maar "iedereen komt toch ergens vandaan" schrijft Hall, "Al was het maar een imaginaire gemeenschap, en heeft behoefte aan identificatie en het gevoel ergens bij te horen." (Suijs, 2001) De jeugdbeweging kan een imaginaire gemeenschap bij uitstek zijn, waar identificaties tot stand kunnen komen. Ook Coatsworth (2005) meent dat 'The developmental processes of identity exploration and formation in adolescence often take place within the context of leisure activities.' Intercultureel jeugdwerk mag niet gezien worden als de verhouding allochtone-autochtone kinderen en jongeren. Het veronderstelt een interactie waarbij de ene partij de andere niet zomaar opneemt, maar waarbij samen cultuur wordt gemaakt. Daarbij gaat het niet om het opdoen van ervaringen in de zin van als toeschouwer andere sociaal-culturele gedragingen waar te nemen, maar om het meebeleven van andere levensperspectieven. Procee spreekt van de 'interactieve verscheidenheid' waarbij verschillen tussen (groepen) mensen geen einddoel is, maar eerder een startpositie (Suijs, 2001). Diversiteit vraagt verandering, openheid en kennis over elkaar die de eigen identiteit een volwaardige plaats geeft en laat deel uitmaken van de samenleving. Voor de identiteitsontwikkeling van kinderen en jongeren is het van groot belang dat de jeugdbeweging plaats ruimt voor de mogelijkheid tot een vloeiende overgang tussen afzondering en uitwisseling. Voor het behoud van de eigen culturele achtergrond, de ontwikkeling van een eigen stijl en positie mag afzondering niet afgewezen worden. Dit is geen pleidooi voor segregatie die soms wenselijk kan zijn voor het behoud en versterking van de eigen cultuur bij minderheidsgroepen. Daarentegen is het wel een pleidooi tegen segregatie die andere groepen via een neerwaartse spiraal maatschappelijk uitsluit. Want

naast afzondering is uitwisseling nodig om de eigen culturele achtergrond te verrijken met nieuwe impulsen en verschillen te leren waarderen. De jeugdbeweging kan een poging doen om beiden op te nemen in hun werking. De jongeren willen tenslotte in alle verscheidenheid plezier maken en zichzelf erin herkennen (Dieleman, A.J. & Van der Lans, et al.,1999).

2. Determinanten van (non-) participatie

Wat het profiel van de participerende jongere betreft, is het alom geweten dat niet alle jongeren gelijkmatig participeren aan de jeugdbeweging. Moet deze vaststelling geproblematiseerd worden? Moeten oorzaken aangebracht worden om vervolgens de methodiek van een jeugdwerkform aan te passen? Dit zijn allemaal bedenkingen die de jeugdbeweging ter discussie stelt en zeker niet omzeild mogen worden. Toch is het interessant om een idee te hebben over wie tot een vorm van vrijetijdsbesteding aangetrokken wordt.

Verskillende vormen van verenigingen trekken een verschillend publiek aan. Bij het maken van een keuze wordt er onbewust gebaseerd op een aantal collectieve identiteiten zoals geslacht, leeftijd en onderwijsvorm. Zo stelt Perkins et al. (2007) het volgende vast: "The perceived barriers preventing young people from participating differed between genders and ethnicities and included barriers related to personal decisions, peer influence and parental restrictions." Hij haalt in zijn studie vier hoofdredenen aan van non-participatie: a) te druk bezig zijn of het ontbreken van tijd, b) andere interesses hebben, c) negatieve opinies hebben over het jeugdcentrum en d) het ontbreken van ouderlijke toestemming. Maar de grootste determinant van het al dan niet deelnemen aan verenigingen is te vinden in het verschil tussen onderwijsvormen. Jongeren die les volgen in het beroepsonderwijs participeren minder in het jeugdwerk en in verenigingen buiten het jeugdwerk dan jongeren die in het algemeen secundair onderwijs zitten. TSO-leerlingen nemen een middenpositie in. Het Kliksonderzoek suggereert hierbij dat het vrijetijdspatroon van BSO-leerlingen minder gestructureerd en georganiseerd is dan ASO-leerlingen (Stevens, 2001). Het respecteren van een aantal eigenschappen die Mahoney en Stattin (2000) toeschrijven aan 'highly structured youth leisure activities' zoals "regular participation schedules, rule-guided engagement, direction by one or more adult activity leaders, an emphasis on skill development that is continually increasing in complexity and challenge, activity performance that requires sustained active attention,..." schrikken hen vaak af. Tevens vereisen de huishoudelijke regels van

een vereniging bepaalde sociale competenties die de instroom vooraf reeds afsluit voor bepaalde groepen jongeren die deze basiscompetentie niet machtig zijn. Op die manier lopen laaggeschoolden reeds vóór het al of niet deelnemen een achterstand op hooggeschoolden op. Die achterstand wordt echter niet door het verenigingsleven opgevangen omdat de effecten van participatie dezelfde zijn voor laag- en hooggeschoolden. Tevens zet het opleidingsniveau zich in het algemeen voort van generatie op generatie. Dit verklaart waarom jongeren die thuis Turks of Arabisch spreken minder snel deelnemen aan het jeugdwerk. Deze jongeren zijn namelijk vaker terug te vinden in het beroeps- en technisch onderwijs en in lagere sociale milieus omdat hun ouders laagopgeleid zijn. Er kan dus verondersteld worden dat niet zozeer de thuistaal of de etnische afkomst dan wel de onderwijsvorm relevant is voor de participatie in het jeugdwerk. De vaststelling dat allochtone jongeren niet participeren en autochtone jongeren wel is dus niet zwart-wit. De invloed van een peergroup speelt hier een grote rol. De ongelijkheid ten gevolge van een verschil in schoolloopbaan en participatiegraad is problematisch omdat het hiërarchische verschillen voortbrengt die moeilijk te doorbreken zijn. Het voorgaande impliceert dat het verenigingsleven de bestaande maatschappelijke ongelijkheden bestendigt en dus niet als de 'grote gelijkmaker' functioneert (Elchardus et al., 2001; Smits, 2005). Dit bedreigt in de eerste plaats het bestaan van het verenigingsleven en het jeugdbeweging. Opvallend is dat dezelfde verschillen die een rol spelen in het onderscheid ASO-leerlingen en BSO-jongeren ook te voorschijn komen tussen jongeren uit diverse sociale milieus.

Wat maakt nu precies het verschil? Een aantal elementen beïnvloeden de participatie van jongeren en geven tevens een inzicht in de werkingsmechanismen die verantwoordelijk zijn voor de participatieverschillen tussen de onderwijsvormen (Smits, 2005). Gezinskenmerken waaronder de sociale achtergrond en de participatiecultuur enerzijds en het cumulatief karakter van participatie op individueel niveau anderzijds verklaren voor een groot deel de mate van participatie van de jongeren. Naast de sociaal-economische gezinssituatie, die voornamelijk wordt ingegeven door het opleidingsniveau van de ouders, speelt volgens de culturele reproductietheorie van Bourdieu de participatiecultuur in het gezin tevens een vermeende rol. Fletcher, Elder en Mekos spreken van "... parent endorsement and modeling of activity involvement" (Perkins, et al., 2007). Zowel de huidige participatie als die van in het verleden van de ouders bepaalt voor een groot stuk het participatieniveau en de participatievorm van hun kinderen. Zo bijvoorbeeld zullen kinderen eerder lid zijn van jeugd- en culturele verenigingen indien dit de jeugdijaren van de ouders ook tekende. Dit beïnvloedingsproces komt ook op gang door eventuele broers en/of zussen. In deze benadering is de buurt een voorspellende factor voor participatie en het maatschappelijk

succes. In hoeverre ouders gebonden zijn aan de buurt bepaalt de mate van toeëiging van ruimtes in die buurt door de kinderen. Hoe mobieler de ouders, hoe meer hun kinderen verplaatst worden en aan verscheidene ruimtes participeren. In dat verband wordt wel eens gesproken over de 'achterbankgeneratie' (Steketee, 2005; Suijs, 2001). Door hun kinderen naar allerlei informele activiteiten te voeren, stimuleren en ondersteunen de ouders hun kinderen ook op een meer bewuste manier. Deelname aan het middenveld mobiliseert dus meer mensen dan alleen maar de leden (Van Besien, 1998). "Parents and other adults may also be more apt to play an active and/or supportive role in their child's participation in structured leisure activities." (Mahoney & Stattin, 2000) Dergelijk socialisatie-effect valt niet bij iedereen in de smaak. Sommige auteurs uiten eerder een sceptisch gevoel. Zij pogen het verband tussen lidmaatschap en sociaal kapitaal te verklaren door een proces van zelfselectie. Een mogelijke conclusie is bijvoorbeeld dat BSO-jongeren minder nood hebben aan participeren daar hun participatiecultuur niet overeenstemt met die van de georganiseerde vrijetijdsbesteding. Er kan gesuggereerd worden dat personen met een minder sociaal gewenst waardepatroon, zich minder aangetrokken voelen tot het verenigingsleven dan mensen die meer belang hechten aan de burgerschapswaarden. De meest effectieve vorm van uitsluiting is de zelfuitsluiting. Op die manier sluiten bepaalde groepen zichzelf af van het recht op participatie (Stevens, 2001; Pelleriaux, 2005). Een volgende bedenking komt hier zeker en vast van pas: vanuit welk standpunt wordt bepaald dat een persoon volgens een al dan niet sociaal wenselijk waardepatroon handelt? Tevens zal dat sociaal wenselijk gedrag afhankelijk zijn van de context. De mens staat steeds in verhouding met zijn omgeving en kan dus onmogelijk in een bepaalde lade ondergebracht worden. Dit maakt het zomaar trekken van algemene conclusies niet makkelijker. Naast de sociale achtergrond en de participatiecultuur van het gezin beïnvloedt ook het cumulatief karakter van participatie de mate van participatie van kinderen en jongeren. Eenmaal een persoon lid is van één organisatie vergroot de kans dat die persoon tegelijk meerdere lidmaatschappen op zich gaat nemen. "De belangrijkste factor die participatie bevordert, is namelijk... participatie." (Smits, 2005). Dit wordt omschreven als het cumulatief en aanzwengelende karakter van participatie en verklaart waarom participatie op jonge leeftijd levenslange participatie bevordert (Elchardus, et al., 2001; Stevens, 2001; Smits, 2005).

3. Doen we het goed?

De toenemende aandacht voor een toegankelijk en inclusieve jeugdbeweging leverde de voorbije jaren ongetwijfeld enorme inspanningen. Brochures, handboeken en vormingen geven tips en advies over de manier van aanpak. Toch zal iedere jeugdwerkvorm het al dan niet opnemen in hun werking en er volgens eigen identiteit een invulling aan geven. Een volledig uitgewerkt ontwikkelingsplan is echter niet voor handen. Daarin ligt nu juist de uitdaging van elke jeugdwerkvorm. Stuk voor stuk experimenteren ze met de wijze van omgaan met diversiteit. Sommige organisaties zijn ervan overtuigd dat het beter is om een aparte categoriale werking voor kinderen en jongeren die moeilijk bereikbaar zijn op te starten. Andere organisaties daarentegen duiken in het avontuur zo divers mogelijke groepen te vormen. Zelforganisaties voor migranten, gegroeid vanuit en door de migrantengemeenschappen, zijn een voorbeeld van de categoriale aanpak. Appreciatie daarvoor wordt zelden geuit. Nochtans is er volgens Suijs (2001) niks verkeerd aan dat mensen zich verenigen in wat hen bindt. Waar bijvoorbeeld allochtonen hun zin niet vinden of met veel moeilijkheden een eigen plaats in allerlei vormen van het verenigingsleven kunnen veroveren, zoeken ze een andere manier op waar ze zich wel welkom voelen ... en groeperen ze zich in eigen verband. Suijs (2001) verwijst naar het verleden van ons jeugdwerk, waar socialist, arbeider of katholieke student zijn al voldoende was om zich te verenigen. Ook Blommaert (Bal, 2001) erkent dat de zelfinitiatieven een reactie zijn op mankementen in het integratiedebat en ziet daarom de positieve kracht van de zelforganisaties. Een categoriale benadering hoeft dus niet persé gezien te worden als een specifieke doelgroepenbenadering, dan wel als een participatiebenadering die ervoor zorgt dat jongeren beter gehoord kunnen worden (Bouverne-De Bie & Coussée, 2001). Een voorbeeld van een categoriale aanpak in het jeugdwerk is de oprichting van een groep islamscouts. Indien de behoefte niet leefde, zou de oprichting ervan ook nooit verwezenlijkt geweest zijn. De islamscouts stelt binnen de traditionele werkingscultuur van de scouts islam als cultureel en religieus gegeven centraal. Op die manier wordt de habitat van de islamkinderen en -jongeren beter benaderd. De overtuiging leeft, dat als de integratie van allochtonen in scouting moet bevorderd worden, er een eigen identiteit binnen de groep moet geboden worden. AKABE, een ander voorbeeld, staat voor 'Anders Kan Beter' en is een scoutswerking op maat voor kinderen en jongeren met een beperking (Scouts en Gidsen Vlaanderen). Scouts en Gidsen Vlaanderen werkt volgens gradaties van inclusie. Naast AKABE-groepen die volledig categoriaal werken, zijn er ook de AKABE-takken die aansluiten bij een 'gewone' scoutswerking. De inclusieve scoutswerking neemt één of meerdere kinderen met een beperking in zijn werking op. Zo ligt niet alleen de keuze bij de scoutsgroepen om hun 'gewone' werking al dan niet te verrijken met kinderen en jongeren met een

beperking. Tevens wordt de inspraak van kinderen en jongeren binnen Scouts en Gidsen Vlaanderen hoog aangeschreven. De beslissing van de kinderen en jongeren krijgt vaak maar de tweede plaats waarbij goed bedoelde inclusie-idealen van de leiding en ouders kunnen uitdraaien tot een proces van exclusie. Een kind met een beperking hoort niet in een inclusieve scoutswerking thuis indien hij er zich niet goed voelt. Een te grote aandacht op het bereik leidt niet altijd tot een meerwaarde voor de betrokken doelgroep. In die zin meent Gielen (2003) dat de inclusie-idee er eerder een exclusie-tendens op nahoudt. Het is dus verkeerd om zelforganisaties gemakshalve te ordenen als apartheid, want ze nemen een belangrijke plaats in. Vanuit de 'bonding' met individuen rond gemeenschappelijke belangen komt vaak de kans tot 'bridging'. Andere verenigingen worden verkend, een bredere context wordt geëxploreerd. Een geïntegreerde en een aparte werking mogen dus niet tegen elkaar gepositioneerd worden, maar moeten gezien worden als complementaire werkingsmethodes. Vanuit deze benadering wordt het jeugdwerk gezien als dé organisatie waartoe zowel gemeenschappelijke als tegenstrijdige belangen behoren. Redigs visie (2005) meent dat elke jeugdvereniging een monocultuur is, een zelforganisatie van jonge mensen. Ook Suijs (2001) is van die mening. Eenmaal je lid bent van een bepaalde jeugdwerkform, behoort je tot een socialisatiemilieu die je bepaalde waarden inpompt. Zo is Scouts en Gidsen Vlaanderen niet hetzelfde als KSJ-KSA-VKSJ. Naast Scouts en Gidsen Vlaanderen en Chiro behoort KSJ-KSA-VKSJ tot de grote jeugdbewegingen van Vlaanderen die zich naar alle kinderen en jongeren richt. 'Alle kinderen en jongeren', althans volgens de visie van KSJ-KSA-VKSJ. Het is een geschreven woord, alleen is het moeilijk om dit te realiseren. De jeugdbeweging vermeldt in zijn beleidsnota 2007-2009 (Vandromme, 2005) dat "naarmate de informatie over 'anders zijn' meer uitgebreid en meer positief is en de contacten met 'anderen' intensiever zijn, de houding ten opzichte van 'anderen' ook positiever is." Ook Hansen, Larson & Dworkin (2003) delen het argument dat: "...youth activities provide a unique context for developing relationships with and better understanding of peers from diverse ethnic and social class groups." Met dit als uitgangspunt brengt KSJ-KSA-VKSJ vele kinderen en jongeren als individuen samen in groep en in het geheel van een multiculturele samenleving om al spelenderwijs een waaier van ervaringen op te doen. Zoals Wildemeersch het speelse aan het nuttige linkt, neemt ook KSJ-KSA-VKSJ, doorheen haar spelaanbod, vorming op in haar werking. Deze fundamentele, spelend samen zijn en vorming, vormen als rode draad de basis voor het concretiseren van vijf pijlers. Experimenteren, participeren, kritisch kijken, een vrijwillig en langdurig engagement opnemen en nadenken over zingeving zijn de belangrijkste stimulansen die KSJ-KSA-VKSJ met hun wekelijkse bijeenkomsten aan de leden willen meegeven. De beleidsnota 2007-2009 van KSJ-KSA-VKSJ besteedt ook aandacht aan de noodzaak van diversiteit binnen de groepen. De nadruk op interculturaliteit biedt kansen voor etnisch-

culturele minderheden opdat zij zich erin kunnen herkennen en hun eigen identiteit vorm kunnen geven binnen een groep van uiteenlopende individuen. Het is dus geen jeugdwerkvorm die kinderen en jongeren opneemt nadat ze zich hebben aangepast aan de werking. Integendeel, het creëert een sfeer die individuen insluit en hen de kans biedt zich te herkennen doorheen de contacten met een verscheidenheid aan persoonlijkheden. In dit verband zette KSJ-KSA-VKSJ in samenwerking met Steunpunt Allochtone Meisjes en Vrouwen (SAMV) drie jaar lang (begin 2004-einde 2006) allerlei projecten (IQ-projecten) op met de bedoeling interculturalisering in te bedden in de werkingsstructuur en –cultuur (Krax, 2007). Verder helpt de werkgroep 'Diversiteit' de lokale groepen door middel van het solidariteitsfonds dat financiële ondersteuning biedt aan zij die inspanningen ondernemen rond een betere bereikbaarheid van hun jeugdwerking. Daarnaast steunt KSJ-KSA-VKSJ met het steunfonds ook projecten van derdewereld- en vierdewereldorganisaties, die een zinvol vrijetijdsaanbod (o.a. vakanties) aan kansarme kinderen en jongeren aanbieden.

Ondanks alle inspanningen die de laatste jaren geleverd werden om de jeugdbeweging in te kleuren, moet er helaas vastgesteld worden dat de resultaten eerder pover uitvallen. Dat het jeugdwerk, en in het bijzonder de jeugdbeweging, werkt, is zonder twijfel aanneembaar. Dat het niet aan iedere jeugdige tegemoet komt is echter een feit. Dit maakt dan ook dat het selectief bereik een hot item is en blijft in de jeugdwerkdiscussie. Het selectief bereik is zowel de aanzet als de uitkomst van het uit de grond stampen van een resem jeugdwerkvormen, het specifiek jeugdwerk genaamd: open jeugdwerkvormen, mobiel jongerenwerk, enzovoort. Een arbitraire opsplitsing komt tot stand: het specifiek, professioneel jeugdwerk werkt met beroepskrachten om de doelgroepen op te vangen die geen aansluiting vinden bij het algemeen jeugdwerk dat op vrijwillig engagement gebaseerd is. De methodische differentiatie wordt beladen met de functie als toeleider naar het algemeen jeugdwerk. Deze doorstroming van, wat ook wel het jeugdweelzijnswerk wordt genoemd, naar het algemeen klassieke jeugdwerk zou een antwoord moeten bieden op het toegankelijkheidsprobleem. Niets is minder waar, het brengt dit eerder teweeg wat leidt naar een niet omzeilbare paradox: "de pogingen om het toegankelijkheidsprobleem van het jeugdwerk op te lossen, lijken het probleem telkens opnieuw te bevestigen." (Coussée, 2006a) Een paradox levert stof tot nadenken op en kan maar overstegen worden door te veranderen van perspectief. Het gaat hier niet om een eenvoudige omschakeling maar om een circulaire proces. De jeugdwerkdiscussie is te methodisch en aanbodgericht. Vanuit het bestaande aanbod wordt vastgesteld dat het jeugdwerk niet alle jongeren aanspreekt. Wat is daar het probleem van? Ondanks het jeugdwerk als model staat voor de gewenste vrijetijdsbesteding, zal de jongere ook wel volwassen worden zonder deelname aan het

jeugdwerk. Coussée (2006a) stelt zich dan de vraag "wat voor nut heeft het jeugdwerk dan nog?". Waarop wordt geantwoord: "Jeugdwerk levert een belangrijke bijdrage aan de socialisatie van jeugdigen." Zo komt men terug op de vaststelling dat dit niet iedereen ten goede komt en een verhoging van de toegankelijkheid van het jeugdwerk dus aangewezen is. Op die manier blijft men in hetzelfde bedje ziek. Om toch greep te krijgen om die paradox lijkt het aangewezen om gedeeltelijk afstand te nemen van de methodische aanpak en de volle aandacht te richten op de vraag naar de zin van het jeugdwerk. Een vraag die nood heeft aan empirische onderbouwing en dit vooral vanuit het perspectief van kinderen en jongeren. Onderzoek is nodig om een beter zicht te krijgen in wat jeugdigen aan de jeugdbeweging hebben en wie of wat daar bijdrage toe levert.

4. Besluit

Ondanks de vele inspanningen die de laatste jaren besteed werden om de jeugdbeweging in te kleuren, blijft het selectieve bereik een hot item voor vele jeugdonderzoekers. Het verschil in participatie is onder andere te verklaren door een aantal collectieve identiteiten zoals geslacht, leeftijd en onderwijsvorm. Anderzijds spelen het cumulatief karakter van participatie en de gezinskenmerken waaronder de sociale achtergrond en de participatiecultuur tevens een rol. De idee groeit dan ook dat de jeugdbeweging inclusief moet werken. Hoe de jeugdbeweging omgaat met de diversiteit en het selectieve bereik hangt af van de manier waarop ze het al dan niet opnemen in hun werking. Sommige organisaties opteren voor een categoriale aanpak, bij andere gaat de voorkeur uit naar een zo groot mogelijke diversiteit binnen hun groep. Hoewel de vele inspanningen lovenswaardig zijn, wordt de jeugdwerkdiscussie te methodisch en aanbodgericht aangepakt. Wat de jeugdbeweging voor kinderen en jongeren betekent, wordt niet bevraagd zolang de jeugdbeweging maar kinderen en jongeren kan opnemen ongeacht de afkomst. Eveneens staat de begeleiding van de jeugdbeweging buiten beeld. Daar zij een belangrijke rol spelen in deze discussie focust de onderzoeker zich in het praktijkgedeelte op de begeleiding van de jeugdbeweging en bevraagt hen wat zij denken over inclusief werken in de jeugdbeweging.

Hoofdstuk III: Opzet en uitvoering van het onderzoek

Dit hoofdstuk geeft de opzet van het onderzoek weer. De ondernomen stappen en gemaakte keuzes worden niet alleen beschreven maar ook systematisch verantwoord tot het bekomen van goede resultaten. Achtereenvolgend komen de keuze van het onderzoekstype, de respondenten, de dataverzameling, de data-analyse en de kwaliteitscriteria aan bod.

1. Keuze van het onderzoekstype

Bij de keuze tussen kwalitatieve of kwantificerende methodes, spelen verscheidene factoren een rol. Smaling (Schuyten, 2006a) onderscheidt enerzijds factoren van paradigmatische aard die bepaalde voorkeuren vooropstellen naargelang de heersende opvattingen over hoe een vak, bijvoorbeeld sociaal werk, beoefend wordt. Anderzijds zijn er factoren van meer pragmatische aard die onder te brengen zijn in zes dimensies. Volgende structuur ordent de dimensies in één geheel: "Een onderzoeker of onderzoeksteam (1), onderzoekt een object van studie, studievoorwerp of onderzoeksdomein (2), dat zich in een bepaalde situatie bevindt (3) met een bepaalde vraagstelling (4) en een bepaalde doelstelling (5) onder bepaalde condities of omstandigheden (6)." Voor deze scriptie klinkt het als volgt: "Studente Master in Sociaal Werk (1), bevraagt de begeleiding (2) van enkele KSJ-KSA-VKSJ groepen behorend tot het gewest Leiestreek (3), met als vraagstelling hoe deze begeleiding een inclusieve jeugdbeweging beleeft, benadert (4), om vanuit het perspectief van de begeleiding een beeld te krijgen over hun houding tegenover inclusie van moeilijk bereikbare jongerengroepen in hun jeugdbeweging (5), terwijl de onderzoeksresultaten binnen een periode van één academiejaar gerapporteerd moeten worden tot het behalen van het diploma Master in Sociaal Werk."

Afhankelijk van de invulling en de motivatie van de dimensies zal een bepaalde onderzoeksmethode de voorkeur krijgen. De probleemstelling en de doelstelling nemen daarbij de bovenhand. Ook volgens het artikel "Kwalitatief interview. Hoe registreer en analyseer ik mijn gegevens." (Schuyten, 2006b) vormt de probleemstelling de focus van waaruit het onderzoeksmateriaal moet bekeken worden. Het doel bij het verzamelen van gegevens zal mede het onderzoeksverloop bepalen. De doelstelling van dit onderzoek is het perspectief van de begeleiding, binnen KSJ-KSA-VKSJ gewest Leiestreek, op de

inclusie van moeilijk bereikbare jongerengroepen in de jeugdbeweging zo grondig mogelijk weer te geven. Dit heeft enige consequentie voor het onderzoeksontwerp. In de eerste plaats is de begeleider het studie-object en wordt er recht gedaan aan elk object in de studie. Ten tweede gaat het niet om kwantificeerbare data die nadien generaliseerbaar zijn naar een bepaalde populatie. De mogelijke houdingen en meningen staan namelijk centraal en niet de aantallen mensen die een mening delen. Het is incorrect om kwalitatieve uitkomsten te veralgemenen omdat de doelstelling van het onderzoek niet te kwantificeren is (Dinklo, 2006). Bovendien zou de diversiteit en heterogeniteit van de onderzoekspopulatie niet ten volle gerespecteerd worden. Een kwalitatieve onderzoeksmethode lijkt dus het meest aangewezen. Kortom: "met deze methodologische voorkeur werd ook een ideologische positie ingenomen: tegen het getal en voor de mens, bij voorkeur de mens in een zwakkere positie, ..." "Kwalitatief onderzoek legitimeert zich vooral door de keuze voor het perspectief van de onderzochte ..." (Jansen, 2007). Het is gericht op het vertolken van het perspectief van de onderzochten op basis van expressief materiaal zoals open interviews (ten Have, 2007). Dit maakt dat voornamelijk de onderzochten het resultaat van het onderzoek in de hand hebben. De onderzoekspopulatie functioneert niet alleen als object van het onderzoek, maar is in belangrijke mate ook het subject aangezien de respondenten zelf bepalen welke ervaringen, meningen ze willen delen met de onderzoeker.

2. Selectie van de respondenten

De onderzoekspopulatie voor deze scriptie bestaat uit twaalf jongvolwassenen die leiding geven binnen één van de KSJ-KSA-VKSJ groepen behorend tot het gewest Leiestreek. Gewest Leiestreek omvat volgende groepen: KSJ Kruishoutem, KSA St.-Paulusbond Zulte, KSA Kastaar Olsene, KSA-VKSJ Nazareth, KSA Ahoy Vinkt, KSJ Petegem, KSA-VKSJ St.-Paulusbond Deinze-Astene, VKSJ Lotenhulle, KSA-VKSJ Deurle, KSA-VKSJ Aalter, KSA Poeke Lotenhulle. Dit onderzoekskader werd gekozen daar de onderzoeker deel uitmaakt van de gewestraad die maandelijks bijeenkomt om bijvoorbeeld gewestactiviteiten voor alle leden van de elf KSJ-KSA-VKSJ groepen voor te bereiden. Bij de samenstelling van de onderzoeksgroep werd er verder rekening gehouden met de representativiteit van de verschillende KSJ-KSA-VKSJ groepen in de onderzoekspopulatie. Zo werden maximum twee begeleiders van elke groep bevraagd opdat een grote verscheidenheid aan verschillende ervaringen en opvattingen verzameld kon worden. De onderzoeker ging ervan uit dat elke groep een eigen werkingscultuur heeft die de visie van de betrokken begeleider kan beïnvloeden.

Het rekruteren van de respondenten gebeurde op vrijwillige basis en bestaat uit vier leidsters en acht leiders waarvan hun begeleidingservaring varieert van één tot acht jaar. Drie respondenten zijn reeds oud-leiding, onder voorwaarde dat ze maximum één jaar oud-leiding zijn zodat de feeling met het leiding geven en de werking van hun jeugdbeweging niet volledig verdwenen is.

De keuze om de begeleiding van KSJ-KSA-VKSJ groepen als respondent te selecteren, is tevens ingegeven door volgende overweging. In jeugdonderzoek wordt er zelden onderzoek gevoerd waarbij jongeren zelf het woord hebben. De meeste bevindingen zijn ontstaan uit externen die het referentiekader van de jongeren echter niet delen. Het gevormde beeld over de jongeren in een bepaalde situatie komt vaak niet overeen met hoe ze zich zelf zien. In die zin ziet Carl Rohde de jeugd van vandaag als de nextgen, de generatie jongeren die zich niet laat opdelen door anderen maar zelf bepaald waartoe ze behoren. Ze willen niet alleen consumeren maar ook mee de verantwoordelijkheid opnemen. Ze leven volgens het principe "don't define us, we'll define ourselves" (Vanhee, 1998). De jongeren worden eerder aangesproken op wie ze zijn dan op wat ze kunnen. Daarbij is het van belang dat de jongeren serieus worden genomen en als volwaardige partners worden beschouwd. De jeugd telt mee en moet alle kansen krijgen om zich te kunnen uiten. De onderzoeker van deze scriptie geeft daarom het volledige woord aan de begeleiders van de jeugdbeweging.

3. Dataverzameling

Het betreft hier een kwalitatief onderzoek. Het is dus niet de bedoeling om theorieën te toetsen aan vooraf opgestelde hypotheses. Wel wil de onderzoeker een beeld krijgen over de beleving en de gedachtegang van de begeleiding in een jeugdbeweging omtrent inclusiviteit. De onderzoeker is gericht op het vinden van 'diepte-informatie' om de diepte van de belevingswereld van het individu in kaart te brengen. Beelden, emoties, waarden en gedachten van de ondervraagde personen zijn het type informatie dat hiervoor nodig is. Groenland (2007) beweert dat het type informatie dat in de onderzoeksdoelstelling en de onderzoeksvragen wordt gespecificeerd, bepaalt welke methode van dataverzameling het meest geëigend is. In dit geval lijkt het diepte-interview de meest aangewezen methode voor de dataverzameling. "Interviewing has been defined as an interpersonal encounter, a conversation with a purpose, a guided exchange that aims to understand the perspectives, interpretations and meanings that interviewees attribute to the construction of the outcome." (Enosh, Ben-Ari & Buchbinder, 2008) Bij een diepte-

interview wordt de informatie verkregen door het stellen van een aantal ongestructureerde globale vragen. Afhankelijk van de verkregen antwoorden wordt er doorgevraagd op het topic. In vergelijking met een gesloten interview met gestructureerde vragen wordt er veel dieper op de situatie ingegaan. Volgens Swanborn (2002) wordt de term 'diepte' vaak gebruikt om een geringe kwantiteit (er vinden slechts enkele interviews plaats) te compenseren door een hoge 'kwaliteit' die door het woord diepte gesuggereerd wordt. Denzin en Lincoln (2003a) sluiten zich daarbij aan: "Qualitative researchers believe that rich descriptions of the social world are valuable, whereas quantitative researchers, with their etic, nomothetic commitments, are less concerned with such detail." Migchelbrink (2000) haalt een aantal voor- en nadelen aan bij deze techniek. Het voordeel is dat de respondent zélf uitgebreid aan het woord komt en zijn verhaal kan doen. In dergelijke situaties voelt de respondent zich serieuzer genomen en meer gerespecteerd. Hij hoeft geen blad voor zijn mond te houden en kan voluit vertellen op welke wijze hij inclusie van moeilijk bereikbare jongeren in de jeugdbeweging benadert, hoe hij dit ervaart, enzovoort. Het grote nadeel is dat deze techniek tijdrovend is. In elk interview staat de respondent centraal en wordt zijn verhaal aanhoord wat vaak veel tijd in beslag neemt. Voorafgaand de interviews maakte de onderzoeker een lijst met een aantal ongestructureerde vragen op. Dit gebeurde op basis van de literatuurstudie die de onderzoeker reeds een inzicht gaf over het studievoorwerp. Twaalf interviews werden afgenomen. De onderzoeker stelt zich de vraag of dit voldoende is om een zo volledig mogelijk beeld te kunnen schetsen van het perspectief van de begeleiding op inclusief werken binnen de jeugdbeweging. Hoewel elke jeugdbegeleider een uniek verhaal vertelt met een overvloed aan eigen ervaringen, herhaalden op het einde van de interviewreeks de verschillende standpunten zich. Een zekere graad van saturatie werd bereikt (Schuyten, 2006a; Wester, 2007; Hak, 2007).

Voor er met de populatiegroep van start werd gegaan, nam de onderzoeker vier proefinterviews af met gelijkaardige respondenten. Dit om na te gaan of de reeks ongestructureerde vragen een goede basis vormde voor het verkrijgen van de informatie. Tevens was dit een goede oefening om te zien waar de onderzoeker tijdens het gesprek moest opletten.

Voor de afname van het interview verplaatste de onderzoeker zich naar de plaats van voorkeur van de respondent. Het gesprek werd aan de hand van een bandopnemer opgenomen opdat een grondige analyse mogelijk zou zijn.

4. Data-analyse

Bij de analyse van de verkregen informatie baseerde de onderzoeker zich op de vijf stappen in een kwalitatieve analyse die Hüttner, Reckstorf en Wester (1995) onderscheiden: registratie en transcriptie, indelen van het protocol volgens een topiclijst, open coderen, gericht coderen en ten slotte selectief coderen. Smaling (2007) gaan ook volgens een driestappenplan te werk. 'Open coderen' wordt gevolgd door 'axiaal coderen'. Tenslotte gaat de fase van 'selectief coderen' op zoek naar verbanden tussen de verschillende eenheden in het onderzoek. Zoals reeds werd vermeld, werden de interviews opgenomen op een bandopnemer en achteraf letterlijk uitgetypt. Nadien begint het proces van selecteren, focussen, abstraheren en transformeren van de ruwe data waarover de onderzoeker bezit. Dit kan gezien worden als een continu proces doorheen het kwalitatief onderzoek. Reeds bij de probleemstelling en de literatuurstudie is de onderzoeker bezig met het verzamelen van data. De keuze van de probleemstelling en de onderzoeksmethode bepalen eigenlijk al welke data verzameld zal worden en hoe analyse zal verlopen (Schuyten, 2006a). De aangehaalde thema's in de literatuurstudie stelden de onderzoeker in staat om een reeks ongestructureerde vragen op te stellen. De themavragen brachten de onderzoeker tot de fase van 'open coderen'. Het softwarepakket QSR NUD*IST werd door de onderzoeker gebruikt als analysemiddel om de ruwe data te coderen volgens de themavragen. De onderzoeker stelde een boomstructuur op van codes waarin zij de fragmenten kon onderbrengen. De eerst verkregen categorieën maakten het mogelijk om tot de volgende fases van 'gericht coderen' en 'selectief coderen' over te gaan. De categorieën die elk een code werden toegekend, werden nader onderzocht. Het was mogelijk om het tekstmateriaal binnen elke categorie nogmaals te coderen volgens gemeenschappelijkheden die naar boven kwamen. Zo ging de onderzoeker door tot zij conclusies kon trekken uit de verkregen data.

5. Kwaliteitscriteria

De meningen over de betrouwbaarheid van geleverde resultaten van kwalitatief onderzoek zijn uiteenlopend. Scheerens (Janssens, 1985) meent dat dit te wijten is aan het subjectieve karakter ervan. Wat echter niet wil zeggen dat een kwalitatief onderzoek geen valide en betrouwbare resultaten kan voorleggen. Veel hangt daarbij af van het geheel van het onderzoeksopzet. De onderzoeker neemt enkele kwaliteitscriteria voor

empirisch-analytisch onderzoek als referentiepunt om vanaf de steekproefselectie tot de interpretatie van de resultaten de betrouwbaarheid van dit onderzoek te garanderen. In wat volgt, wordt de methodologische kwaliteit van de scriptie beoordeeld aan de hand van de termen 'betrouwbaarheid' en 'validiteit'.

5.1. Betrouwbaarheid

“De mate waarin resultaten onafhankelijk zijn van de technische uitvoering van een onderzoek of de mate waarin een onderzoek herhaalbaar is en tot dezelfde resultaten leidt.”: is wat Becker verstaat onder betrouwbaarheid (Janssens, 1985). Nu stelt zich het feit dat kwalitatief onderzoek zelden herhaald wordt omwille van zijn vaak unieke situaties. Om betrouwbaarheid toch te waarborgen moet er rekening gehouden worden met een aantal aandachtspunten. Die worden ondergebracht in de externe en interne betrouwbaarheid.

Onder externe betrouwbaarheid wordt de mate waarin verschillende onderzoekers in eenzelfde onderzoeksgebied dezelfde theoretische elementen zouden ontwikkelen verstaan (Janssens, 1985). Het controleerbaar maken van het onderzoek is een hulp om de externe betrouwbaarheid te verhogen. Zo ving de scriptie aan met een literatuurstudie die als uitgangspunt diende om de gegevens te interpreteren. Tevens was de onderzoeker bewust van haar relatie met de studiecontext en haar respondenten. Als lid van de gewestraad en leidster van de KSJ beschikt de onderzoeker over heel wat ervaring en inzicht over het studievoorwerp. Over welke invloed dit uitoefent op het onderzoek, zijn meningen heel uiteenlopend. De onderzoeker vindt dit verrijkend en kan vanuit een waaier aan eigen ervaringen dieper op het thema ingaan. Naast de bewustwording van de onderzoeker haar verhouding met het studievoorwerp en de literatuurstudie die een overzicht geeft van de gebruikte theoretische begrippen, levert een nauwkeurige beschrijving van het onderzoeksopzet een bijdrage aan de controleerbaarheid van de scriptie. Vandaar dat de onderzoeker een apart hoofdstuk spendeert aan de omschrijving van het verloop van het onderzoeksproces.

Om de mate waarin verschillende onderzoekers binnen hetzelfde onderzoeksgebied tot dezelfde resultaten komen, namelijk de interne betrouwbaarheid, te verhogen, illustreert de onderzoeker nauwgezet haar conclusies met citaten verkregen door de interviews. Daarbij wordt er een duidelijk onderscheid gemaakt in primaire gegevens (citaten) en interpretaties van de onderzoeker.

5.2. Validiteit

Zoals betrouwbaarheid wordt opgedeeld in een interne en externe benadering, is dit ook het geval bij de validiteit van een kwalitatief onderzoek. Verscheidene factoren kunnen beide invullingen van validiteit in gevaar brengen (Janssens,1985). Toegepast op deze scriptie worden er enkele aangehaald.

Janssens (1985) definieert interne validiteit als de mate waarin de resultaten een authentieke weergave zijn van de sociale werkelijkheid. Bij interpretatief onderzoek is het niet altijd eenvoudig om de beschrijving van het onderzoeksgebied te laten overeenstemmen met de werkelijk. Hole (2007) kan zich ook vinden in deze vaststelling: "... there are gaps between reality, experience, and (the) expressions (of that experience). There can never be a final accurate representation of what was meant or said, because investigators do not have direct access to another's experience." Met het geringe aantal van twaalf interviews is de representativiteit van het onderzoeksgebied in het onderzoek misschien ver te zoeken. Nogmaals, de onderzoeker doelt niet op het generaliseren van haar resultaten maar wil zo een volledig mogelijk beeld schetsen van de houding van haar onderzoeksgroep op het inclusief werken in een jeugdbeweging. De aanwezigheid van de onderzoeker tijdens het verzamelen van de data kan ook een storende factor zijn voor de interne validiteit. In dit geval is de onderzoeker zeer bekend met het onderzoeksgebied. Een vorm van onderzoeksblindheid kan optreden waardoor de onderzoeker niets nieuws meer observeert. De onderzoeker heeft daar echter een andere mening over en neemt dit aan als een positief punt. De jarenlange ervaringen die de onderzoeker heeft met het onderzoeksgebied maken het mogelijk om op meer onderwerpen in te gaan daar zij meer inzicht heeft over de werking ervan. Dit maakt echter dat de onderzoeker geen objectief standpunt inneemt. Denzin & Lincoln (2003a) beweren dat elke onderzoeker een knutselaar is die zowel door eigen persoon als door de onderzoekspopulatie beïnvloed wordt: "The interpretive bricoleur understands that research is an interactive process shaped by his or her personal history, biography, gender, social class, race and ethnicity, and by those of the people in the setting." 'Value-free science' bestaat volgens hen niet. Ook Meyer (2001) zegt dat het onmogelijk is om 'a view from nowhere' in te nemen. "Any researcher has a situated vantage point and any participant in the research process also has a situated vantage point."

De toepasbaarheid van resultaten definiëren Denzin en Lincoln (2003b) als volgt: "Applicability depends on generalizing from a sample to a population, on the untested assumption that the 'receiving' population is similar to that of the 'sending'." Volgens

Janssens (1985) moet het onderzoek voldoen aan de eisen van interne validiteit indien de resultaten overdraagbaar willen zijn naar een andere situatie.

Hoofdstuk IV: Resultaten

De diepte-interviews waren één voor één een bron van zeer uiteenlopende verhalen en ervaringen. De onderzoeker zal in dit hoofdstuk de bekomen resultaten die enigszins gestructureerd zijn, aanhalen. Nogmaals benadrukt de onderzoeker dat de resultaten niet veralgemeenbaar zijn naar de volledige populatie, enerzijds door de kleinschaligheid van het onderzoek, anderzijds om de uniciteit van de verscheidene meningen en opvattingen te respecteren. Om een antwoord te bekomen op de onderzoeksvraag werden een reeks semi-gestructureerde vragen gesteld die de onderzoeker in staat stelde een structuur in de ruwe data in te bouwen.

Een eerste deel gaat de begrippenkennis van de respondenten na. Naar wie de jeugdbeweging zich richt en wat er verstaan wordt onder 'iedereen' komt in deel twee aanbod. Vervolgens worden heel wat ervaringen aangehaald in deel drie. Waarbij deel vier het storende of verrijkende aspect illustreert. Hoe verschillende partijen zich verhouden tegenover inclusief werken in een jeugdbeweging is te vinden in deel vijf. Op de vraag of de jeugdbeweging extra inspanningen moet leveren om de moeilijk bereikbare kinderen en jongeren op te nemen, zijn de meningen verdeeld in deel zes. Deel zeven haalt een aantal aspecten aan omtrent het lidmaatschap. Een laatste deel sluit af met uiteenlopende gedachten over inclusief bezig zijn binnen de jeugdbeweging. Tenslotte zet een bondig besluit alles nog eens op een rijtje.

1. Inclusie?

Als inleiding op het gesprek vroeg de onderzoeker of de respondenten al van de term 'inclusie' hadden gehoord en wat ze er onder begrepen. De titel van dit onderzoek werd daarbij niet expliciet aangehaald om de antwoorden niet te beïnvloeden. Vijf respondenten hadden al van de term gehoord en konden dit in eigen woorden uitleggen. Wat bleek was dat zij allemaal student zijn of afgestudeerd waren in een sociale richting of het onderwijs, bv. sociaal werk, orthopedagogie en kleuteronderwijs. Zij hadden reeds vanuit hun opleiding van deze term gehoord. Afhankelijk van hun opleiding waren volgende verklaringen verzameld.

"Ik heb voor kleuterleidster gestudeerd en daar heb ik wel van inclusief onderwijs gehoord. Daarbij worden kinderen met één of andere beperking opgenomen in een klas met kinderen zonder beperkingen."

"In mijn opleiding orthopedagogie heb ik daar al veel van over gezien. Inclusie is dus eigenlijk zoveel mogelijk mensen integreren in de gewone maatschappij, de gewone samenleving. De oorspronkelijk idee is dat er geen aparte voorzieningen meer zijn waar mensen worden ingestopt, maar dat alle mensen geïntegreerd worden in de maatschappij. Natuurlijk zullen er altijd mensen zijn die moeilijk geïntegreerd zullen worden. Zo zie ik dat dus."

"inclusie betekent volgens mij kansen geven aan jongeren uit minderheidsgroepen om te kunnen deelnemen aan gewone activiteiten, in dit geval de jeugdbeweging."

Bij de overige respondenten die er nog niet van hadden gehoord, haalde de onderzoeker de term 'integratie' aan. Iedereen had van die term wel al gehoord en werd het begrip als volgt geïnterpreteerd:

"ja dat heb ik wel al eens horen vallen. Ik denk dan aan buitenlanders die hier komen wonen en dat ze zich bijvoorbeeld op vlak van taal moeten aanpassen."

"... proberen te integreren binnen een groep, als buitenbeentje of zo ergens binnengeraken ..."

2. Iedereen is welkom

Zoals de onderzoeker vermoedde, is iedereen welkom in de jeugdbeweging. In sommige gevallen werd er meer verduidelijking gevraagd over wat de respondent bedoelde met 'iedereen'. De jeugdbeweging richt zich voornamelijk naar de kinderen en jongeren van de eigen gemeente.

"Wie is er welkom in jullie KSA?"

"... alle kinderen en jongeren die in Vinkt en omstreken wonen. Iedereen eigenlijk"

"Wat versta je onder iedereen?"

"ja, alle jongeren, we maken daar eigenlijk geen verschil in"

"Naar wie richt jullie KSA zich?"

"iedereen eigenlijk"

"Wat bedoel je met iedereen?"

"Kinderen van Deurle en omgeving, maar dan ook kinderen die wel of geen gedragsprobleem hebben en kinderen met of zonder een handicap."

"Het is op zich naar iedereen gericht, maar het is wel merkbaar dat voorbeeld allochtone jongeren moeilijker bereikbaar zijn en we hebben kinderen met een mentale handicap, met problemen, alé problemen ..."

"Onze ledenwerving in september is gericht naar alle kinderen van de gemeente. Zijn dat dan kansarmen, allochtonen, mindervaliden, voor ons blijft dat gelijk."

Eén respondent was ook van mening dat haar KSA zich naar iedereen richt, maar dat het in de praktijk anders overkomt. De KSA richt zich dan voornamelijk naar de gewone gezinnen met kinderen die het niet al te moeilijk hebben.

"Ik denk dat de KSA zich voornamelijk richt naar de gewone jonge gezinnen met jonge kinderen in de doorsnee gemeente. Ik heb niet de indruk dat ze zich echt richten naar de kinderen met een beperking of mensen die niet van hier zijn. Ik heb altijd ervaren dat de mening van de leiding in het algemeen was van 'we zijn er voor de mensen die het gemakkelijk hebben', om zo cru te zeggen, zolang we er niet te veel inspanningen moeten voor leveren."

Naar aanvoelen van de onderzoeker was het voor de respondenten soms moeilijk om te beschrijven wat ze bedoelden met 'iedereen'. De onderzoeker haalde het onderwerp van de thesis terug even aan en vroeg de respondenten opnieuw wie ze in gedachten konden brengen. Een hele reeks groepen werden aangehaald van een kansarme tot iemand die afgelegen woont en omwille van mobiele redenen niet tot in de jeugdbeweging geraakt.

"... kinderen met een beperking, zowel mentaal als lichamelijk, of allochtone jongeren. Ik veronderstel dat da er ook bij hoort. Voor de rest kan ik niet echt nog iets opnoemen."

"ghoo, misschien vluchtelingen of zo, maar hier in Deurle en Latem ga je dat niet direct vinden volgens mij. En wat we ook niet veel hebben zijn kinderen en jongeren van allochtone afkomst."

"Ik denk toch voor een stuk de kansarmen, die het wat moeilijker hebben want alles wordt duurder. En ik heb gehoord dat het kamp nu ook terug voor een stuk gaat opslaan in prijs. Het blijft niet veel, maar voor mensen die het sowieso al moeilijk hebben en alles wordt duurder is dat niet gemakkelijk. Die kinderen komen wel altijd naar de kermis die de KSA jaarlijks organiseert. Maar ik denk dat de ouders nog altijd de stap niet durven zetten van, ik ga mijn kind daar effectief voor inschrijven."

"Kinderen met een handicap of zo? Jongeren die ver wonen, die in een boerengat wonen of zo en niet tot hier geraken?"

"... personen met een handicap en misschien ook wel sociaal zwakke gezinnen?"

"Wat bedoel je met sociaal zwakke gezinnen?"

"Ja, mensen die in een sociale woning wonen en die het lastig hebben thuis en die er niet graag voor uitkomen."

3. Ervaringen

Aansluitend op het inleidend gesprek kwamen uiteenlopende ervaringen naar boven over kinderen en jongeren waarvan het volgens de respondenten niet zo evident is om lid van een jeugdbeweging te zijn of om leiding aan te geven. Bijna alle respondenten haalden voorbeelden aan waarbij het kind of de jongere aan ADHD, autisme of een bepaalde beperking leed. Deze leden vroegen dan ook de meeste inspanning van de leiding in vergelijking met allochtone, kansarme of kinderen met een andere huidskleur.

"Bij de jonghernieuwers hebben we iemand die een zware vorm van ADHD heeft en ook een beetje autisme waar we toch wel veel last met hebben, alé, maar hij mag wel altijd komen naar ons, maar sinds dat hij bij de knapen zit, da's de leeftijd van 14-15 jaar, hebben we hem niet meer toegelaten om mee te gaan op kamp omdat het veel te lastig is. Eén leider is constant met hem bezig en we hebben dan gezegd dat da veel te lastig is voor de leiders. Die ouders hebben er wel wat moeilijk om gedaan omdat ze dat jammer vonden, maar uiteindelijk begrijpen ze het ook wel. Maar hij mag wel altijd naar de tweewekelijkse vergaderingen komen."

"Wij hebben ook een zwart lid, lijk dat ze zeggen, maar hij is eigenlijk gewoon zoals de andere kinderen. 'k Heb toch nog niet gehoord dat ze hem uitlachen of zo. Misschien is dat zo omdat hij samen met zijn klasgenootjes in de KSA zit."

"Wij hebben bijvoorbeeld eentje die het syndroom van Down heeft. Ze is er in gekomen omdat haar twee broers ook in de KSA zitten. Haar broers zaten er eerst in en dan heeft de mama gevraagd of het ook voor haar dochter zou gaan. Ze heeft voordien eerst geprobeerd in een jeugdbeweging die specifiek gericht is naar kinderen en jongeren met een handicap. Ze vond het daar niet leuk denk ik, ofwel was het moeilijk voor de ouders om hun kinderen naar twee verschillende jeugdbewegingen te brengen. Ik weet niet meer precies wat de reden was. We hebben het dan geprobeerd en da lukte wel. Ze zit in een tak lager wat meer op haar niveau is, hoewel het misschien beter zou zijn om nog een tak lager te gaan. Je moet haar meer in het oog houden en eigenlijk lukt het niet echt om spelletjes met haar te doen, maar dan houden we haar op een andere manier bezig."

"... bijvoorbeeld dat kamp met een meisje die in een rolstoel zat. Dat was juist een regenkamp vol modder. Toen hebben we die rolstoel superveel moeten dragen omdat het onmogelijk was om met de rolstoel doorheen de modder te rijden. En zij moest ook met een sonde naar het toilet gaan, dus

da was redelijk intensief. Dan vond ik wel dat de leiding daar goed in geslaagd was want zij heeft daar mooie herinneringen aan. Da was wel mooi maar 't is natuurlijk jammer dat da maar één iemand van de zovele kinderen en jongeren met een beperking was. Wat is, is toch wel. 'k Weet dat er nu ook twee allochtone kindjes in de KSA zitten met een gehoorprobleem en zij hebben een hoorapparaatje. Daar moet er dan ook zeker aandacht aan besteed worden. Als leiding moet je ervoor zorgen dat ze je verstaan. Je moet je dus altijd naar hen richten wanneer je iets zegt zodat ze kunnen liplezen."

"We hebben een lid van 15 jaar dat in het BLO zit waar we rekening houden met zijn niveau. Anders zijn de spelletjes te moeilijk en begrijpt hij het niet. Omdat hij mentaal nog niet rijp genoeg was zat hij tot vorig jaar bij de sloebbers en dat is de leeftijd van negen en tien jaar. Hij heeft dan zelf beslist om toch mee over te gaan naar een oudere tak. Daar hebben we als leiding dan ook rekening mee gehouden. Hij vond dan ook waarschijnlijk dat het onder zijn niveau werd en dat hij liever met zijn leeftijdgenootjes zat. Daar hebben we als leiding dan naar geluisterd en hebben aanvaard dat hij met zijn leeftijdgenootjes wil meegaan. Dit geldt ook voor kinderen die op school hebben gedubbeld. Als zij liever bij hun klasgenootjes zitten, hebben wij daar geen probleem mee. Wij hebben daar begrip voor."

"wij hebben in de KSA een paar jongeren met authisme gehad. Momenteel is er nog altijd eentje lid. En dan ook nog een jongen met een bepaald syndroom, ik kan er nu niet onmiddellijk opkomen. Die hebben we ook de kans gegeven, maar dat lukte niet. Toen ik nog lid was, zat er ook iemand met een rolstoel in de KSA."

"je vertelde zonet dat er een jongen in zat met een bepaald syndroom maar dat lukte niet goed. Wat was de reden daarvoor?"

"Ik moest daar leiding aan geven en die jongen was tien jaar en zat op een verstandelijk niveau van drie jaar en dat ging niet. Toen zat hij in de jongste tak maar kon nog geen banden leggen met de andere leden, hij verstond er niets van en zo... Maar er zijn er dan wel andere die altijd gebleven zijn. Ik heb ook leiding gegeven aan de jonghernieuwers, dat is de oudste tak. En daar was er een jongen met een verstandelijke handicap met een IQ van 60 of zo en die zat samen met zijn broer in de KSA."

4. Storend of verrijkend

Ingaande op de ervaringen bevroeg de onderzoeker de begeleiding in welke mate ze het storend of verrijkend vonden indien ze leiding moesten geven aan bijvoorbeeld een kind met een beperking. Het merendeel van de respondenten vonden dit verrijkend, zowel voor de begeleiding, omdat ze dan leren omgaan met een uitgebreid publiek, als voor de leden, die andere kinderen dan 'normale' kinderen leren kennen en daarmee leren omgaan, en tenslotte ook voor de kinderen en jongeren zelf die in één of ander opzicht

verschillen van de andere kinderen. Alle partijen kunnen er heel wat ervaringen bij opdoen.

"Ik vind dat wel goed dat we hen ook toelaten, da's ook leerrijk voor ons als KSA."

"Leerrijk? In welke zin?"

"Omdat we weten dat we met iedereen kunnen omgaan, ook met andere kinderen dan normale kinderen, en ja, ik heb er eigenlijk niet zoveel last van. 't Is soms wel lastig dat we er als leiding veel moeten naar kijken, daarom is het misschien soms vervelend."

"... aja zeker dat, als ge dergelijke kinderen kunt integreren in de groep. Zowel voor hen is dat positief om in de maatschappij geïntegreerd te worden als voor de gewone kinderen om te leren om te gaan met bijvoorbeeld allochtonen, met mensen met een beperking en zo. Ik denk dat het zeker positief kan zijn, maar ze moeten daar natuurlijk voor openstaan en dat is soms het probleem."

"Ik vind dat zeer goed dat ze bijvoorbeeld kunnen meegaan op kamp. Veel ouders hebben misschien schrik om hun kind in een jeugdbeweging te stoppen. Maar dat is ook goed voor de andere kindjes. Zij zien dan ook dat er kinderen zijn die wat anders zijn dan hen. Zo leren ze ook met elkaar omgaan, en dat ze hen niet moeten pesten. Ik vind dat zeer positief dat ze kunnen meegaan en zich ook kunnen amuseren. En ja, 't is niet altijd gemakkelijk. We doen toch ons best om er ook voor hen te zijn."

"Ik was altijd de grote voorstander om dat te doen, omdat ik vind dat die gasten ook de kansen moeten krijgen en dat er weinig aanbod is. Je hebt hier wel in Machelen een vereniging speciaal voor kinderen en jongeren met een handicap. Maar dat heeft niet veel aantrok. In Waregem heb je dat ook, ma ja, ge steekt ze dan weer allemaal samen en ge doet iets op hun niveau terwijl dat ik vind als jongens fysiek niet mee kunnen, vb. die rolstoelpatiënte, die kan dan eens met gewone jongeren omgaan want die zit in de klas al constant met personen met dezelfde aandoening, hetzelfde probleem. Hij kan dan gewoon in zijn vrije tijd ne keer, tussen aanhalingstekens, met 'gewone' kinderen omgaan. En ik vind dat verrijkend voor beide groepen: voor de persoon met een beperking is dat verrijkend omdat ze dan een keer andere ervaringen opdoen en voor de jongens die gewoon in de KSA zitten die leren dan ook omgaan van ey, er zijn ook nog wel andere mensen. Dat vond ik wel vree interessant. Daarom gaven ze wel altijd kansen in onze jeugdbeweging."

"... zeker verrijkend omdat, ja, niet alleen voor de leiding ma zeker voor de leden. Aja, lijk dat ik zei, ze leren ermee omgaan, ja, het gebeurt maar zelden, inclusief onderwijs, dus tijdens hun vrije tijd is dat wel goed dat ze ook met gewone jongeren eens omgaan. 'k Vind dat wel een pluspunt dat ze daarmee leren omgaan en weten dat da bestaat."

In andere gevallen werd het als een storend element ervaren. Niet omdat de jongeren in de jeugdbeweging zitten, maar eerder om de reden dat het soms moeilijk is om met hen

om te gaan en omdat sommige jongeren, bijvoorbeeld jongeren met ADHD meer inspanning van de leiding vragen.

"Gohh, storend niet echt, maar je merkt wel dat je daar meer aandacht aan moet geven en er meer energie moet insteken. En zeker wanneer je je activiteiten aan haar moet aanpassen."

"... niet echt vervelend of storend, ma wel als ge met een activiteit bezig bent en er extra naar moet kijken. Misschien wel, ma niet echt dat het erg is."

"We hebben er ook een paar met ADHD. Dat komt meer en meer voor heb ik de indruk. Die komen dan samen goed overeen, en ge merkt wel dat ze samen sterk staan en voor ons als leiding is dat echt soms een ramp. Er is een jongen die een zware vorm van ADHD heeft. Die vraagt zodanig veel aandacht en als je maar met vier of vijf leiding bent voor een groep van veertig of vijftig leden is dat soms echt niet haalbaar dat er al één leiding constant met die jongen bezig is."

"Vind je dit dan storend?"

"Ergens wel, maar ik wil het hem niet afnemen om bij ons te komen. Voor de zaterdagmiddag aan hem leiding te geven vind ik dat zeker geen probleem. Daar ga ik hem zeker niet van weghouden. Voor een kamp denk ik wel dat da moeilijk wordt."

"De ene keer verloopt dat goed en de andere keer kan dat wel in het honderd lopen. Da is beetje de moeilijkheid. Als de kinderen van de asielzoekers komen verstaan ze ons ten eerste niet. Soms spreken ze Engels of Duits maar dat is uitzonderlijk. De maandelijkse boekjes waar onze activiteiten in staan brengen wij dan naar het opvangcentrum bij iemand die daar werkt en niet bij de ouders want ze verstaan ons niet en ze weten ook niet wat het is. We moeten eigenlijk altijd naar daar gaan en uitleg geven."

"Op sommige momenten is dat wel storend, vb. op tweedaagse op kamp was dat soms wel sleuren. Hij wou soms niet meer mee en dan was hij moe. Het is een koppig iemand maar dat zit in het karakter van iemand die het syndroom van Down heeft zeker? We namen zijn rugzak dan wel eens over om hem wat te verlichten. Hij begon dan soms te wenen of te roepen. Maar we lieten hem gewoon op zijn tempo doorstappen en om de zoveel stappen wachtten we hem dan op. En als we zongen, dat hielp hem er lijk wel door."

5. Houding ten opzichte van inclusie

Dit deel benadert de houding van verschillende partijen tegenover het inclusief werken in een jeugdbeweging. De leidingsploeg, de respondent, het kind of de jongere in kwestie en de leden komen aan bod.

5.1. Leidingsploeg

Reeds werd er aangehaald dat alle jeugdbewegingen binnen de onderzoekspopulatie zich richten naar iedereen. Dit wil echter niet zeggen dat dit in de praktijk zo is en dat de voltallige begeleiding het inclusief werken in de jeugdbeweging ondersteunt. Uit de interviews bleek dat niet iedereen van de leiding daar volledig achter staat. Dit wordt echter gecompenseerd door de leiding die inclusief werken positief onthaalt. Indien een persoon met één of andere beperking lid wil worden, wordt dit in de meeste gevallen eerst besproken op een vergadering met alle leiding. Daarbij wordt vooral de mening gevraagd van de leiding die aan het kind in kwestie leiding moet geven. Eén jeugdbewegingsgroep zet de stap naar de ouders om in samenspraak tot een besluit te komen. De opname van een kind met een beperking wordt eerst in overweging genomen doch wordt er geen probleem gemaakt bij allochtone of kansarme kinderen.

"Ik merk ook dat het zeer verschillend is qua leiding, niet dat we het als leidingsploeg niet zien zitten, aléja je moet daar ook veel tijd in steken. Kinderen met een mentale handicap dat lukt wel, maar zeker als het al lichamelijk begint te worden, lijk dat meisje in haar rolstoel. Zij was geboren met een open rug en had een urinesonde, dus dat moest verzorgd worden. We moesten haar ook dragen naar haar bed. Dat is toch zeker niet eenvoudig en wij zijn daar niet voor opgeleid om daarmee om te gaan. En ik merkte toch ook dat niet elke leiding daarvoor open stond. Daarom trekken wij dat zeker niet aan, maar als er vraag naar is, wordt het wel eerst eens besproken in de begeleidingsploeg. Langs de andere kant hebben wij ook iets van, wij kunnen zulke kinderen niet weigeren. Eén keer ze dan geweest zijn en er treden problemen op, dat het echt niet lukt, dan pas gaan we naar de ouders om het nog eens te bespreken. Op voorhand krijgt iedereen zeker de kans. Ook al is er leiding die minder gemotiveerd is."

"Hoe zou dat komen dat ze minder gemotiveerd zijn?"

"Ik denk dat ze vooral een beetje schrik hebben van het onbekende en niet weten hoe ze ermee moeten omgaan. Maar meestal valt da wel goe mee. Ik denk dat het vooral schrik is van het onbekende. 't Is inderdaad niet aan iedereen gegeven om bijvoorbeeld bij die rolstoelpatiënte medische verzorging te geven, haar te wassen, haar sonde te ledigen,..."

"Ik denk wel dat we redelijk goe bezig zijn. Soms is het wel intern dat het niet altijd even positief onthaald wordt. Maar ik denk naar buiten toe hebben we nog niemand met de vinger gewezen of geweigerd omwille van één of andere beperking of merkwaardigheid. Intern merk ik wel dat niet iedereen daarvoor openstaat maar als leidingsploeg komen we daar wel in overeen."

"... ja, dat is afhankelijk van de leidingsploeg. Volgend jaar is er terug een heel nieuwe leidingsploeg en dan gaan ze er alleen voor staan en dat gaat volgens mij niet echt lukken."

"Waarom denk je dat?"

"Ze zijn nog te jong en hebben nog geen ervaring kunnen opbouwen en niemand van hen is bezig met een sociale richting. Volgens mij is dat belangrijk dat, als we jongeren toelaten die meer aandacht nodig hebben, er toch iemand aanwezig is die er wat voeling met heeft."

"Er waren er wel enkele die dat niet zagen zitten als er iemand kwam met één of andere beperking, die kansarm is, anderstalig is of het moeilijk heeft. Slechts enkele op de dertig. Mijn mening was dan ook als men er niet met de volledige groep achter staat dan zou men er beter niet aan beginnen, want elk jaar veranderen ze van leiding. Het jaar nadien staat er dan een andere leiding bij dat kind met een beperking die daar dan geen voorstander voor is. Volgens mij werkt dat dan ook niet. Want als ze niet gemotiveerd zijn, valt dat dan altijd terug op dezelfde persoon. Je mag dan nog de moeite doen, maar de idee van inclusie is dan ver te zoeken, vind ik."

"Het wordt niet direct afgewezen maar het wordt ook niet onmiddellijk geaccepteerd. Het wordt nog een beetje in het midden gehouden. Men laat eerst iedereen zijn gedacht zeggen en laat het dan wat rusten. Dan wordt er eventueel gezegd of we het zien zitten of niet."

"Ik weet dat de vorige generatie daar niet op inging. Dat was direct een 'nee' omdat de leidersploeg daar niet voor open stond. KSA is ravotten, spelen, voetballen,... en dat ging volgens hen niet samen. Maar wat wij als leidingsploeg wel deden, was altijd dat we met een tweetal van de leiding bij hen thuis eens gingen gaan luisteren wat het inhield. We gingen een gesprek gaan voeren, uitleggen wat KSA is, wat kan en niet kan. Bijvoorbeeld een persoon met een rolstoel, dan moet je dat duidelijk maken dat er vaak bosspelen zijn en dat het dan eigenlijk onmogelijk is. Nadien wordt dat dan op staf gebracht met de voltallige leiding en wordt het in feite besproken. Er wordt dan ook vooral geluisterd naar de mensen die er leiding aan moeten geven. Bijvoorbeeld toen die jongen met dat syndroom naar de KSA wou komen, gaf ik juist leiding aan de kleinste waar hij dan zou bijhoren. Er werd ons dan gevraagd of wij dat als leiding zagen zitten. We hebben toen 'ja' gezegd, maar na een tijdje merkten we dat da niet ging."

"'t is te zien, aléja, als het te doen is, als we zien, ja we kunnen daar leiding aan geven, dan laten we iedereen toe. Maar als het jongeren zijn die in een rolstoel zitten, dan weet ik niet wat we daarmee zouden kunnen doen. Ik denk dat we dat op het bestuur wel ne keer zouden aanhalen en kijken wat we daarmee zouden kunnen doen."

"Dat wordt eerst besproken op de vergadering. Afhankelijk wat voor beperking het is, wat er zich voordoet. Als dat nu een persoon is van allochtone afkomst gaan ze daar denk ik niet over discussiëren. Die jongeren worden automatisch opgenomen. Maar als dat iemand is met een beperking die bijvoorbeeld in een rolstoel zit of gehoorproblemen heeft, dan gaan ze daar moeilijker over doen. Maar ik denk als er zich gewoon iemand aanbiedt die de taal nog niet volledig beheerst. Dat ze er wel vrij open voor staan."

"Mensen die in een sociale sector zitten, kunnen daar volgens mij makkelijker mee omgaan dan iemand die iets anders studeert. Naar die leiding toe wordt er soms op de vergadering gezegd hoe

ze beter met een bepaald kind kunnen omspringen en er wordt hen ook gevraagd of het wel lukt met zo'n kind in de groep. De leiding kan daarbij ook zeggen hoe hij zich daarbij voelt. We helpen elkaar daar zoveel mogelijk in."

5.2. Houding van de respondent

Naast de visie van de leidingsploeg werd eveneens de persoonlijke visie van de respondenten op het inclusief werken binnen hun jeugdbeweging bevroegd. Een positieve houding is bij iedereen terug te vinden. Eén respondent geeft toe dat ze ondanks haar opleiding niet met de volledige zin leiding zou willen geven aan bijvoorbeeld een kind met een beperking. In die zin zegt de respondent dat ze geen honderd procent inclusievoorstander is.

"... ja positief, ik ben zeker niet die persoon in de KSA die zegt dat er geen poging ondernomen moet worden om bepaalde kinderen op te nemen. Ik heb daar zeker geen probleem mee."

"Ik probeer sowieso respect te hebben voor iedereen. Als ze mij niets misdoen, ga ik ook niets tegen hen hebben. Ik denk wel dat da een beetje een beeld is van iedereen hier. 'k Heb in mijn klas ook een Marokkaan zitten waarmee ik het goed doe."

"... ik sta er zeker met een positieve houding tegenover, ma ja, de mentaliteit é. Ik zeg dan dat de wereld om zeep is, dat het lijkt altijd maar verslechterd en ook de manier waarop de mensen denken. Dat is ook één van de redenen waarom ik dan gestopt ben met KSA omdat de mentaliteit van de jongste leiding niet meer strookte met mijn ideeën en dan zijn er conflicten en dat gaat dan ook niet meer..."

"Er is ooit een meisje met een rolstoel meegegaan op kamp. Toen heb ik er geen leiding aan moeten geven, maar als ik me in de plaats stel van mijn medeleiding, zou ik dat nooit gekunnen hebben en ik deed daar nochtans een opleiding voor. Alé, ge kunt dat altijd, ma 't zou niet met de volle goesting zijn. Als ik het dan zo bekijk, ben ik eigenlijk geen inclusievoorstander. Maar ik ben daar ook niet tegen hoor. Ik vind dat iets heel moois. Maar ik kan mij daar nog niet in vinden dat het ooit volledig en overal ingang zal vinden."

Vervolgens vroeg de onderzoeker of hun houding en gedrag doorheen de jaren ervaring in de KSJ-KSA-VKSJ gewijzigd is. Velen zeggen dat ze sociaal voelender zijn geworden en ze met andere mensen hebben leren omgaan. Bij één iemand beïnvloedde de KSJ haar verdere schoolloopbaan. Een andere respondent is het er met eens dat je leert omgaan met kinderen maar dat hij niet socialer werd door de KSA. Volgens hem zat dat al in zijn karakter en was dat misschien de reden dat hij naar de KSA is gegaan. Omwille van een

nare ervaring met een allochtoon houdt een respondent er een dubbel gevoel aan over. De KSA heeft haar visie daarin niet echt kunnen veranderen.

"... misschien wel met het omgaan met mensen, het omgaan met kinderen zoals die jongen met een zware ADHD. Ik kan misschien wel beter met hem overweg. Maar mijn manier van denken is altijd al hetzelfde geweest naar mijn mening. 't Is niet dat ik nog verdraagzamer of socialer ben geworden door in de KSA te zitten. Da zal er bij mij al ingezet hebben zeker? Misschien is het daardoor dat ik in de KSA ben gegaan."

"Ik denk dat het daardoor zelf is dat ik voor een sociale richting heb gekozen. Dat heeft er altijd ingezet om met mensen om te gaan of met kinderen willen bezig zijn, dat ik daardoor toch iets sociaal ben gaan doen. De jeugdbeweging heeft me wel goed gedaan denk ik. Ik ben er ook lang ingebleven als leiding zodat ik iets voor die kinderen kon betekenen."

"... ja tuurlijk! Je leert omgaan met kinderen en je leert hoe zij denken."

"... ja ik denk het wel é. Ik denk sowieso als je in een KSJ-groep zit dat ge meer sociaal en open minded wordt op dat gebied. Je leert mensen aanvaarden zoals ze zijn want ge zit er constant mee in de groep. En zelf in een groep waar dat zagezegd iedereen normaal is, zit er ook wel altijd iemand die je niet afkan en toch moet je er ook met leren samenwerken."

"Ik denk wel dat de jeugdbeweging me sociaal voelender heeft gemaakt. Je gaat rapper iemand helpen en zo. Je leert ook samenwerken in de groep. Ik denk wel dat da positief is."

"k Moet zeggen als ik hier in een kleine gemeente een allochtoon of een kansarme tegenkom, hoewel dat da niet altijd valt af te lezen van de persoon in kwestie, dan kijk ik er op een gewone positieve manier naar. Maar als ik in een grote stad rondloop, zoals Gent bijvoorbeeld, waar er meer allochtonen zijn dan geef ik toe dat ik er negatief naar kijk. Ondanks mijn opleiding die wel zegt dat iedereen gelijk is, dat wordt ons toch zo geleerd en dat je iedereen als gelijke moet zien, vind ik dat al wat moeilijker omdat ik ook al ne keer iets ervaren heb met een allochtoon dat niet zo aangenaam was. Dat is nu gelijk waar dat da gebeurt. Ik sta er nu toch wel negatief tegenover, alé negatief, ik sta daar toch wel met een ander gevoel tegenover. Maar of dat de KSA daar nu echt een rol in heeft gespeeld? Misschien wel voor een stuk. Och ik zeg een allochtoon, er waren er misschien wel enkele, maar nooit echt veel en dan liep dat ook vrij vlot dus ik heb daar nu ook niet echt veel slechte ervaringen mee. En binnen de KSA is mijn visie daar niet echt over veranderd."

5.3. Kind of jongere in kwestie

Kinderen met een beperking, allochtonen, kansarmen, enzovoort, zetten minder snel de stap naar de jeugdbeweging. De onderzoeker vroeg zich af hoe deze kinderen en

jongeren zich voelen eenmaal ze toch lid zijn. In enkele gevallen, voelt het kind of de jongere zelf aan dat het niet zo gemakkelijk is, waardoor het amusement daalt en de zin om naar de jeugdbeweging te gaan verdwijnt. Voor andere kinderen is het soms ook zoeken maar ze vinden dan wel hun plaats in de groep.

"Ge merkt wel dat het moeilijk is om ze aan te trekken en om ze te houden in de jeugdbeweging omdat ze zelf al merken dat het moeilijk is om actief bezig te zijn."

"We hebben een meisje in onze groep gehad die heel moeilijk kon lopen. Ze had iets aan haar been, maar ik weet nu niet echt meer wat het juist was. Zij is een paar keer geweest. We hebben zelf onze activiteiten aan haar aangepast zodat het niet constant lopen was en dat ze kon meedoen met de groep. Maar na een tijdje heeft ze dan zelf gezegd dat het niet iets voor haar was omdat ze aanvoelde dat ze zich niet in de groep kon plaatsen."

"... hij vatte nog niet veel en zat op een leeftijdsniveau van drie jaar. Ik had wel de indruk dat hij het doorhad dat het niet ging. Zijn ouders hebben dan ook achteraf gezegd van ja hij gaf ook aan dat het niet leuk was. En één keer het niet meer leuk is, is dat geen goed teken."

"In het geval van die jongen met een zware vorm van ADHD denk ik wel dat het voor hem soms ook moeilijk is om hem aan te passen aan de anderen. Thuis krijgt hij de volle aandacht van zijn ouders maar in de KSA zijn ze met een grote groep, en hij moet zich toch een beetje aan de groep aanpassen omdat dan de aandacht over alle leden wordt verdeeld."

"Ze komen altijd af. Soms is dat een paar weken na elkaar dat dezelfde komen en na een periode kunnen dat dan weer nieuwe zijn. Dat is wel geestig ze. Die gastjes amuseren zich dan meestal. Ze leven zich dan ook in dat spel in. 't Is soms wel anders dan het bedoeld is, maar ze amuseren zich wel. Ze zijn bezig. We hebben dan ook ne keer Sinterklaas gehad, maar die asielkinderen hadden daar nog nooit van gehoord. Ze kregen dan een zakje snoep en dat was lijk vree abnormaal voor hen. Ze kregen namelijk iets dat ze mochten houden en opeten. Die waren daar vree content mee."

"Hij amuseerde zich wel, maar nu ook ze."

"Is het een meerwaarde dat hij nu meer op leeftijd zit?"

"Ik denk het wel omdat hij nu ook op een hoger niveau zit en dan wordt hij zo ie zo meer gestimuleerd om dingen te doen. Hij zal er waarschijnlijk ook meer van leren dan toen hij nog bij de kleinere kinderen zat. Eigenlijk zit hij ook al in het middelbaar en 't is eigenlijk zot om hem te laten zitten bij kinderen die nog in het lagere zitten."

5.4. Leden

Uit enkele interviews bleek dat jonge kinderen er weinig problemen van maken dat er iemand 'anders' in hun groep zit. Eenmaal ze ouder worden en in de pubertijd terecht komen, is dit niet zo eenvoudig. De pubers hechten meer belang aan zichzelf dan aan de andere. Pestgedrag kan dan ook voorkomen. Een respondent spreekt dit echter tegen en meent dat het omgekeerde het geval is. Uit zijn ervaring vertonen de jongere groepen eerder pestgedrag omdat ze met iets nieuws en onbekend geconfronteerd worden. Een keer ze ouder worden en meer voeling krijgen met hun medelid, gaan ze hem meer beschermen en helpen. Het respect groeit naarmate ze ouder worden.

"... ze moeten er natuurlijk voor open staan en dat is vooral het grote probleem dat kinderen daar nog te weinig voeling met krijgen. Ook een beetje schrik voor het onbekende. Als ze heel klein zijn is dat meestal niet zo een probleem, als ze puberen is dat een groter probleem. Ik denk dat da overal wel zo is en niet alleen bij ons."

"Ik heb zo het gevoel dat kinderen tot ... acht jaar zich daar niets van gaan aantrekken. En ik denk dat da nu ook meer gepromoot wordt op de lagere school. Mijn zus brengt elke week een bezoek aan de mensen in het bejaardentehuis met haar klas. Zij vindt dat supertof. In de school vindt dat geleidelijk aan zijn ingang om met andere doelgroepen om te gaan. Bij jongere kinderen wordt dat er lijk meer ingedramd en volgens mij maakt dat wel een verschil. Jonge kinderen beseffen dat ook nog niet zo, van zij zijn anders of zo. Als ze ouder worden is dat moeilijker denk ik. De mentaliteit van de oudere kinderen is meer competitief gericht. Ze willen de beste, de mooiste, de populairste zijn. Da heeft volgens mij met de puberteit te maken."

"Je vertelde dat het voor de oudere leden moeilijker was. Ging dat dan over het feit om die persoon op te nemen in hun vriendenkring?"

"Ja dat vooral. Ik denk dat het daar voornamelijk met begint. 't Zijn pubers en dat is de leeftijd veertien, zestien jaar. Ge merkt dat wel ze. En een keer dat ze zestien, achttien zijn dat da dan weer beter gaat omdat ze dat maatschappelijk meer kunnen plaatsen."

"... over die jongen met een mentale achterstand die voor een lange tijd bij de jongere tak zat en sinds kort twee takken is gestegen; ik vind dat wel niet slecht dat hij nu wat meer op zijn leeftijd zit, want die gasten waar hij nu bijzit, leren nu ook omgaan met hem als persoon met een handicap. In het begin van het jaar was dat wel efkes wennen voor de medeleden, maar nu kunnen ze er veel beter mee omgaan. Onze gasten leren daar ook wel uit ze. Ze lachen er soms wel ne keer mee, alé ze lachen hem niet echt uit maar wel met zijn doeningen. Maar ze kijken er ook wel naar en zorgen dat hij mee is en zo."

"De ervaring dat wij hadden in onze KSJ was dat de jongere groepen heel veel pestgedrag vertoonden en dat je daar als leiding zeker naar moest kijken en daar alert voor moest zijn. We

moeten de pesters daarop aanspreken en dat lid daar wat van beschermen. Maar vanaf ze zo tien, twaalf jaar worden, was da echt duidelijk dat die jongen met het syndroom van Down de belangrijkste persoon werd binnen de groep. We zien dat schoon bij de jongen met een verstandelijke beperking dat hij, ik ga niet zeggen een mascotte, dat is het verkeerde woord, maar dat iedereen er zorg voor droeg. Bijvoorbeeld op kamp wezen zijn medeleden er hem op dat hij elke dag een vers onderbroek moest aandoen indien hij dit vergat. Wanneer hij iets niet kon, werd hij beschermd. En dat vond ik wel positief. Maar ge zag wel dat het bij de jongere groepen moeilijker was."

"Aan wat zou dat liggen, denk je?"

"Volgens mij ligt dat aan twee redenen. Ten eerste de belangrijkste reden is dat het onbekend is, van ja, we kennen dienen gast niet en hoe moeten we met hem omgaan. 't Is gemakkelijker om te pesten en daarbij de zwakste eruit te kiezen, dat is een gemakkelijk doelwit. Maar een keer ze ouder werden, zag je wel dat ze ook respect kregen voor hem. Dat zag je wel. En als ik daar ook leiding aan gaf, merkte ik ook dat je als leiding niet veel mocht reclameren op die jongen want zijn medeleden zeiden dan ook van ja 'hij kan daar niet veel aan doen'. Ik denk gewoon dat ze respect krijgen voor hem."

"Groeit dat respect dan naarmate ze ouder worden, is mijn vermoeden juist?"

"Ja ik denk van wel, maar ik moet er wel bijzeggen dat die jongen in een zeer sterke vriendengroep zat. Je zag dat wel dat ze er echt zorg voor droegen. Die hoorde er echt bij en dat was een vriend als een ander."

"Haar medeleden zorgden er ook voor. Dat was echt iets speciaals om te zien. Wanneer er bijvoorbeeld een spel werd uitgelegd en ze begreep het niet, meteen deden haar medeleden een poging om het opnieuw uit te leggen."

"Wij hebben ook iemand gehad met een mentale handicap en dat viel eigenlijk echt goed mee. Iedereen accepteerde hem en hij werd veel gesteund door zijn medeleden. Iedereen had er wel respect voor."

"De andere leden hebben het daar wel moeilijk mee omdat hij niet normaal is zagezegd, uit hun ogen dan gezien. Dat is dan niet gemakkelijk voor de leiding om hen samen te houden in één groep omdat ze achter zijn rug praten en hem niet opnemen in de groep."

"...hij wil altijd veel opvallen tijdens de activiteiten. Zijn medeleden hebben er al zoveel jaren met samen gezeten dat ze ondertussen ook wel weten dat die jongen zeer uitbundig kan reageren. Ze zijn dat ook al een beetje gewoon dat hij soms van die rare dingen doet. Soms vinden ze dat wel vervelend denk ik. Als we bijvoorbeeld naar een film kijken, kan hij niet zwijgen en dat is zeer vervelend. Langs de andere kant amuseren de leden zich wel met hem want hij is een ambiance-maker en daar hebben ze toch hun leute mee."

6. Moet de jeugdbeweging meer inspanningen doen om ook de minder bereikbare groepen aan te trekken?

Alle jeugdbewegingen binnen de populatiegroep staan open voor alle kinderen en jongeren ongeacht etniciteit, religie,... Wanneer de begeleiding bevraagd wordt of hun jeugdbeweging extra inspanningen moet leveren om meer kinderen en jongeren te bereiken die de weg naar de jeugdbeweging niet vinden, zijn de meningen echter verdeeld. Enkele zijn van het gedacht dat het niet nodig is als ze toch voor iedereen open staan. Zo zegt één respondent dat de jeugdbeweging niet aan positieve discriminatie doet omdat ze voor iedereen evenveel inspanningen doen. Anderen vinden dan dat ze al zoveel activiteiten doen met de jeugdbeweging zodat iets extra er niet meer bij kan. Een derde reden waarom geen extra inspanningen geleverd worden, is omdat niet de voltallige leiding daar achter staat en dat je volgens twee respondenten er beter niet aan begint als je het niet goed kan doen. Tenslotte gaat bij één respondent de voorkeur uit naar een aparte werking, maar dit neemt niet weg dat die kinderen welkom zijn in de jeugdbeweging. Extra inspanningen omtrent inclusief werken worden dus niet speciaal ondernomen.

"We hebben daar vrijdag op de vergadering ook discussie over gehad naar aanleiding van een enquête vanuit nationaal. Dat we toen ook zeiden van, wij vinden het niet nodig om daar extra inspanningen voor te doen. Wij doen gewoon evenveel inspanningen voor alle kinderen van de gemeente. Zijn dat dan kansarmen, allochtonen, mindervaliden, dat blijft voor ons hetzelfde. Ik heb zoiets van, we gaan geen extra inspanningen doen, we noemen dat dan positieve discriminatie. Dat hoeft dan eigenlijk ook niet echt."

"ghoo ja, moeten? Die groepen zijn op zich ook al minder bereikbaar. Dus als we aan ledenwerving doen, bereikt dat die groepen ook al niet. Op zich hoeft dat niet denk ik, als ge voor iedereen even open staat."

"Wij zijn daar niet echt super mee bezig om bijvoorbeeld kansarmen echt op te zoeken. Maar we zijn er zeker niet op tegen dat ze in de KSA zouden komen. We zijn er gewoon op het gemak mee bezig. Ik weet niet of we daar echt extra inspanningen moeten voor doen."

"Volgens mij niet. Ik vind dat de werking nu goed loopt. Moesten er van die moeilijk bereikbare groepen bijkomen, vinden wij dat zeker geen probleem. 'k Ga niet zeggen dat de werking daarom beter gaat draaien."

"Ik denk dat niet. We doen al zoveel. Moesten ze het nu vragen zijn ze zeker welkom. Maar wij als leiding gaan niet speciaal naar hen toestappen. Je moet ten eerste al weten waar ze te vinden zijn."

"... dat vraagt allemaal zoveel inspanningen en we doen al zoveel."

"Op zich zijn er al heel wat verenigingen die zich specifiek richten naar kansarmen, personen met een beperking of minder bereikbare groepen. Maar aan de andere kant op vlak van inclusie zou dat mooi zijn dat jeugdbewegingen daar inspanningen voor leveren. Moest ik nu moeten antwoorden op de vraag zou ik zeggen 'neen' omdat ik het gevoel heb dat de mentaliteit binnen de leiding nooit volledig kan omgeschakeld worden tot zover dat ze het wel zouden doen. Daarom zeg ik nee, want als je iets goed wilt doen, moet je er volledig voor gaan. En als je iets niet goed kunt doen, begin je er beter niet aan. Maar als je er natuurlijk mee begint om dat ingang te laten vinden... Dat is waarschijnlijk iets dat moet groeien. Volgens mij is het wel mogelijk om er elk jaar er aandacht aan te schenken en er echt open voor te staan en niemand te weigeren. Ik denk als je dat zo aanbrengt en op een gemotiveerde manier als hoofdleiding naar je leiding overbrengt... Er zullen natuurlijk altijd tegenstanders zijn maar als je met een meerderheid bent en dat geleidelijk aan laat ingroeien moet dat wel lukken. Omdat dat eigenlijk een morele verplichting is. Ik vind het erg om dat een verplichting te noemen, maar als dat nu nooit een verplichting is, denk ik dat da nooit normaal zou komen."

"Persoonlijk vind ik van wel, maar ik denk dat da wel heel moeilijk te bereiken is binnen een groep. Ik denk dat er heel weinig leiding daarin ga meegaan. Voor mij zou dat inderdaad moeten kunnen. Maar dat gaat in vele dingen anders zijn. Bijvoorbeeld bij moslims zal er geen varkensvlees op kamp en weekend mogen zijn en moeten er bidmomenten voor hen ingelast worden. Dat moet praktisch mogelijk zijn, maar ik denk dat het moeilijk is om als groep daar volledig achter te staan. Nu nog niet. Maar ik vind dat je dan bij personen met een handicap dat je daar ook open moet voor staan. Ik zeg het, je moet hen ook de kans geven en lukt het niet dan moet je eerlijk zijn naar de ouders toe van 'kijk, het gaat niet, 't is ofwel te gevaarlijk voor je kind of je kind amuseert zich niet of onze werking komt erdoor in gedrang ondanks de aanpassingen die we doen.' Dat is natuurlijk zoeken é."

"Ik denk niet dat we als jeugdbeweging verplicht extra inspanningen moeten doen, want dan ga je denk ik veel mensen tegen u krijgen. Niet iedereen wilt dat doen of ziet dat zitten."

"Ge moet de mogelijkheid hebben. Als je de mogelijkheid hebt, kan je het er misschien bijnemen. Anders moet je er niet aan beginnen, want ge kunt het dan sowieso niet goed doen. Dan doe je het beter niet denk ik, dan je het slecht zou doen. En als je het slecht doet, kan het nog veel negatiever uitdraaien dan je het niet zou doen."

"Er is hier in omstreken een jeugdbeweging de 'JoJo' voor personen met een handicap. Volgens mij is dat beter dat er zo iets specifiek is voor die doelgroep zodanig dat het mogelijk is om er specifieke aandacht aan te geven opdat alles vlot zou verlopen."

"Begrijp ik het goed dat jij eerder voor een aparte werking kiest?"

"Ja, ma ik sluit dat zeker niet uit dat het niet kan é, verre van. Het kan steeds in overweging genomen worden. 't Is ook niet altijd mogelijk é, wij zitten bijvoorbeeld met een verdiep in ons lokaal. Met die trap is dat praktisch niet haalbaar voor een persoon met een handicap. Volgens mij zijn jeugdbewegingen die er praktisch naar gericht zijn daar beter voor. 'k Vind niet dat we als KSA echt moeten zeggen dat we die mensen echt bij ons willen binnenkrijgen. Maar het kan wel in overweging genomen worden en kijken of het mogelijk is."

7. Vrije tijd

7.1. Naar wat zijn kinderen op zoek in hun vrije tijd?

Kinderen zijn in hun vrije tijd op zoek naar iets waar ze zich kunnen amuseren, vrienden kunnen maken, eens buiten en weg van huis kunnen zijn. Volgens de respondenten moet het tevens een ruimte zijn waar ze zich kunnen in uitleven en die hen even doet ontsnappen aan de dagelijkse sleur van het schoolse leven.

"Ik denk dat het vooral om sociaal contact gaat bij kinderen. Vaak zitten ze al op een school die speciaal is aangepast en zijn ze al omringd door kinderen met mentale of lichamelijke beperkingen. Ik merk toch uit ervaring dat zij gewoon komen voor de sociale omgang en niet echt specifiek voor het spel in de KSA of als ze bijvoorbeeld in een sportclub zitten. Ja vooral het sociaal contact dus. Een jeugdbeweging is eigenlijk een ideale plaats om sociale contacten op te doen."

"Om eens weg te zijn uit de sleur zeker?"

"Uit de sleur?"

"... ja, als ze in de week al naar school gaan, dat ze zich in het weekend dan kunnen amuseren door bijvoorbeeld naar een jeugdbeweging te gaan. Ook om contacten te leggen met andere kinderen, om ze te integreren bij mensen die nog niet veel mensen kennen. Als ze in de jeugdbeweging zitten kunnen ze dan vriendjes maken."

"Dat ze dan niet heel den tijd voor hun tv en thuis zitten, maar dat ze dan ook eens buiten komen en onder de vrienden zijn. Vooral om te spelen met kinderen met hun vriendjes en zo."

"Ik denk dat kinderen iets in de vrije tijd doen omdat hun vriendjes dat ook doen en omdat ze dat leuk vinden om erbij te zijn. Ze kunnen er dan over meebabbelen op school en zo. Ja, ik denk gewoon dat ze iets zoeken dat ze leuk vinden, zowel actief als iets minder actief, bijvoorbeeld de tekenacademie."

"... voorbeeld sport, iets om zich uit te leven dat ze thuis niet kunnen doen. Iets waar ze al hun energie in kwijt kunnen. En dat ze vrij zijn en ruimte hebben. Ik denk niet dat ze iets zoeken waar ze heel de dag binnen zitten. ... Die kinderen komen om te spelen. En velen zitten al in dezelfde school en zij komen vooral om in het weekend ook samen te zijn."

"Iets waarbij ze zich kunnen uitleven en ze gaan ook op zoek naar vrienden denk ik. Want ze moeten uiteindelijk een zelfstandig persoon worden. En dat is eigenlijk wel goed dat ze naar de KSA komen om te leren samenwerken."

"...euhm, ergens waar ze respect krijgen en waar ze plezier kunnen maken met hun vrienden."

"Ik denk dat ze vooral op zoek zijn naar waar ze vrienden vinden en ze een sociaal netwerk kunnen uitbouwen."

7.2. Wat kan de jeugdbeweging betekenen voor de niet-leden?

Alle respondenten zijn ervan overtuigd dat de jeugdbeweging zeker een meerwaarde kan betekenen voor niet-leden. Ze kunnen er andere kinderen leren kennen waardoor hun sociale omgang gestimuleerd wordt en hun sociaal netwerk uitbreidt. De jeugdbeweging is volgens de ondervraagden ook een plaats waar kinderen zelfstandiger worden. En niet te vergeten, ze kunnen er zich amuseren.

"... vooral de sociale omgang, het sociale contact, de ontwikkeling van kinderen. Ik denk dat da sowieso heel erg gestimuleerd wordt door naar de jeugdbeweging te komen, door mee te gaan op kamp. Kinderen worden ook zelfstandiger en zeker dan als je kijkt naar de mentale of lichamelijke achterstand. De jeugdbeweging is een grote stimulans om zelfstandig te worden en in de maatschappij geïntegreerd te worden. Ik merk dat toch wel in de jeugdbeweging. Gewoon als allerlei soorten mensen in een jeugdbeweging met elkaar omgaan en dat je die zeker niet zou leren kennen hebben mocht je er niet hebt ingezet. Terwijl in een jeugdbeweging wordt je een beetje verplicht om open te staan naar iedereen toe en om te gaan met iedereen, van alle klassen, rangen, innerlijkheden en uiterlijkheden."

"Ze zouden er zich kunnen amuseren en vrienden maken."

"Ik denk dat wel, moesten we ze kunnen motiveren om naar de jeugdbeweging te komen dat ze er wel iets kunnen uit leren en ook dat ze sociaal wat sterker staan, want een keer je een netwerk hebt dan wordt je ook wat meer sociaal dragelijker."

7.3. Lidmaatschap

Deze paragraaf gaat in op de verschillende redenen die werden aangehaald waarom kinderen al dan niet lid worden van een jeugdbeweging en waarom ze al dan niet afhaken.

7.3.1. "t Zijn vooral de vriendjes die met elkaar meegaan"

De reden waarom kinderen en jongeren al dan niet lid worden van een jeugdbeweging is terug te vinden bij de vriendenkring. Vrienden kunnen elkaar daarin overtuigen. Naast broers en zussen zijn de ouders ook een beïnvloedende factor.

"t Zijn vooral de vriendjes die met elkaar meegaan é."

"Ze kennen elkaar van op school en zo overtuigen ze elkaar om ook naar de jeugdbeweging te komen."

"Ik denk dat kinderen en jongeren die eigenlijk niemand hebben of die niet goed worden opgenomen op school of in één of andere groep, dat zij zeker niet zo rap toenadering gaan zoeken dan iemand anders. "

"Volgens mij durven er veel niet komen omdat ze niemand kennen en daarom bang zijn of omdat ze al teveel hobby's hebben of de ouders er niet voor zijn."

"Ze is er in gekomen omdat haar twee broers ook in de KSA zitten."

"... ja misschien de ouders, de mate dat ze hun kinderen stimuleren om iets in hun vrije tijd te doen."

"Ik denk dan er sommige zijn die meer van hun ouders moeten zodat ze wat bewegen en dan zeggen hun kinderen misschien dat ze willen gaan omdat hun vriendjes er ook zijn."

"Ja, en ik denk dan langs de andere kant dat het meer van de ouders wordt gestimuleerd om hun kinderen een hele boel dingen te laten doen om hun talenten naar boven te doen komen. Of toch willen kijken of er talenten zijn en dat ze toch willen dat hun kinderen sociaal worden gevormd."

"Ik denk dat het vooral aan de ouders is om hun kinderen te stimuleren om eens naar buiten te komen."

7.3.2. Afhaken of blijven?

Volgens de respondenten haken sommige leden na een tijdje af. Dit met de reden dat ze zich niet opgenomen voelen in de groep of dat hun vrienden niet meer gaan. De ruime keuze aan vrijetijdsaanbod en de mate waarin de leden zich amuseren kunnen ook een rol spelen.

"Na een tijdje heeft ze dan zelf gezegd dat het niet iets voor haar was omdat ze aanvoelde dat ze zich niet in de groep kon plaatsen."

"... misschien ook de groep die hen niet ligt. Dat ze zeggen: 'dat ander bendeke dat staat mij niet aan, ze ambeteren ons teveel.' Da kan ook altijd."

"ja, g'ebt altijd personen waarmee het klikt of juist niet met klikt. Als je dan in een groepje zit dat niet uw type mensen zijn ja ... ik denk dat je onbewust wel op zoek gaat naar uw soort (alé, eigenlijk een beetje cru gezegd), uw type mensen, uw subcultuur zeker?"

"... als ge al wat ouder zijt, heb je ook al andere activiteiten en andere vrienden. En je gaat meestal naar een jeugdbeweging met een aantal vrienden en als je alleen gaat, blijft dat ook meestal niet duren, dus ..."

"Ik denk dat dat voor een groot stuk aan de vriendenkring ligt. Naarmate kinderen ouder worden en naar het middelbaar gaan, breidt hun vriendenkring ook uit naar andere gemeenten en zo. Dan kan ik wel begrijpen dat sommigen afhaken en dat ze hun zondagnamiddag niet meer aan de jeugdbeweging willen opofferen. Ook schoolwerk en andere dingen. En ook als de groep niet meer spontaan en amusementsvol is."

"Als er iemand of een paar van hun vriendenkring stopt, is de kans groter dat ze ook stoppen. 't Zijn maar diegene die dat echt graag doen die erin blijven."

"Sommigen haken af omdat het hen niet ligt of zo."

"Ik denk dat de grootste reden bij de kleintjes is dat ze het niet meer graag doen."

"... of ze het al dan niet tof vinden."

"Bij ons zijn er wel enkele die zo rond de leeftijd van het tweede middelbaar afhaken. Ik denk dat da gewoon is omdat ze in de pubertijd terecht komen en dat ze misschien andere interesses krijgen dan bijvoorbeeld de KSA, dat ze dan al eens liever weggaan met vrienden of zo."

"... en 't feit dan er al zoveel andere dingen zijn."

"... en bij de ouderen dat het vooral om tijdsgebrek gaat. Ze hebben teveel hobby's, ze moeten dan kiezen en dan vallen ze wel ergens uit."

Uit het vorig lijstje kan reeds afgeleid worden waarom leden wel in de jeugdbeweging blijven. Wanneer kinderen opgenomen worden in een groep en zich amuseren is de kans groot dat ze ook lid blijven van een jeugdbeweging.

"... als je er van jongs af aan ingaat, bouw je er een vriendenkring op en blijf je er dan meestal in."

"Ik denk dat hij zich bij ons wel goed voelt, dan denk ik vooral bij de leiding. Hij heeft ook al in de scouts gezeten maar daar werd hij volledig niet geaccepteerd in de groep. Vandaar dat hij er ook niet meer graag naar toe ging. Bij ons in de KSA is hij meegeweest op weekend en heeft hij zich daar geamuseerd, dus ja. 'k vind dat positief dat hij bij ons blijft komen omdat hij misschien ook wel een paar vriendjes heeft."

"Als ze opgenomen worden in de groep is dat natuurlijk een stimulans om te blijven, wat toch voor ieder kind zo telt denk ik. Want als je niet wordt opgenomen in de groep, dat het dan moeilijker is om erin te blijven."

"Als ze zich niet amuseren, gaan ze er zich niet in kunnen vinden in hetgeen er gedaan wordt."

"t Zijn maar diegenen die dat echt graag doen en die daar echt goeie vrienden hebben gemaakt da die dan langer gaan blijven. Of kinderen waarbij hun vrienden eruit gaan, blijven er dan in omdat ze het echt tof vinden."

8. Inclusief bezig?

Enmaal de jeugdbeweging open staat voor iedereen en dat ze iedereen een kans geven om lid te worden, vinden de respondenten dat ze slagen in het inclusief werken binnen hun jeugdbeweging. Eveneens beoordelen de respondenten de werking van hun jeugdbeweging positief wanneer het thema bespreekbaar wordt gesteld en de moeilijk bereikbare kinderen en jongeren niet afgewimpeld worden.

"... als we open staan voor iedereen en als iedereen een kans krijgt. Ik denk dat we daar wel al redelijk goed in bezig zijn in die zin dat we iedereen aanvaarden, maar we gaan ons wel niet specifiek richten naar die moeilijk bereikbare groepen. Gewoon omdat wij weten dat da moeilijk is om er zelf met bezig te zijn. We zijn er niet voor opgeleid. Sowieso zorgt dat wel een beetje voor spanningen. Daarom doen wij daar geen extra inspanning voor, maar iedereen is zeker welkom."

"Als we zoveel mogelijk kinderen die behoren tot die moeilijk bereikbare groepen aankunnen dan denk ik dat we er wel in slagen en bijvoorbeeld ook kinderen van Marokkaanse afkomst in onze werking kunnen steken."

"Vanaf het moment dat we die kindjes opnamen, vond ik wel dat we inclusief aan het werken waren. Dat we ervoor open staan en er ook over spreken om die kinderen op te nemen. Dat we ervoor zorgen dat ze kunnen meedoen met de activiteiten, dat ze niet heel de tijd langs de kant moeten zitten."

"... het voorbeeld dat ik al aangehaald heb over de samenwerking met het opvangcentrum van het rode kruis. Da's dan eigenlijk bijna elke week, het leiding geven aan die asielzoekers. En wanneer het op de bondsstaf wordt besproken en niet onmiddellijk wordt afgewezen."

"Ik denk wel dat we er nu al redelijk goed in slagen. Bijvoorbeeld die jongen die ik daarnet aanhaalde. Er zitten er ook een paar in met een licht mentale achterstand. Maar er mag nog meer werk van gemaakt worden."

"Bij ons waren we goed op weg denk ik. Maar doordat we echt wel op veel muren gebotst zijn, bijvoorbeeld dat we bij een lid hebben moeten constateren dat het niet ging. De ouders zijn dan ook ontgoocheld. Ik denk vanaf je inspanningen doet en dat je als groep zegt dat je kansen wilt geven dan ben je goed bezig, hoe je die kans ook invult, dat is zoeken é. Ge vindt dat niet direct, dat komt uit ervaring en veel zoeken. En als we ergens op botsen, kan dat maar een les zijn voor de toekomst."

9. Besluit

De analyse van de twaalf interviews bracht de onderzoeker tot het volgende besluit. Deze veralgemening dient niet als absoluut besluit beschouwd te worden daar elke respondent andere accenten legt in het gesprek.

Uit de gesprekken bleek dat de term 'inclusie' niet tot de woordenschat van iedereen behoorde. Daarentegen klonk het begrip 'integratie' hen wel bekend in de oren.

Volgens de literatuur is iedereen welkom in de jeugdbeweging. Binnen dit onderzoeksgebied is dit ook het geval. Heel wat groepen kinderen en jongeren werden aangehaald. Daaruit bleek dat leiding geven aan een persoon met een beperking, ADHD of autisme niet steeds eenvoudig is. Daarentegen vormen allochtonen of kansarmen geen

probleem. Doch worden alle ervaringen als verrijkend beschouwd, dit zowel voor leden als begeleiding. Een ervaring wordt pas als storend ervaren omdat het niet altijd eenvoudig is om met kinderen om te gaan.

Alle jeugdbewegingen van de populatiegroep staan open voor alle kinderen en jongeren ongeacht de afkomst. Uit de interviews viel echter af te leiden dat niet alle leiding daarvoor te vinden is. Hoe de leden omgaan met kinderen of jongeren die zij als 'anders' ervaren, is tevens verschillend. Bij onwetendheid komt pestgedrag vaak voor. Naarmate de leden ouder worden krijgen ze er meer voeling mee en leren ze dit ook aanvaarden.

Niet alle respondenten zijn het ermee eens om als jeugdbeweging extra inspanningen te leveren voor het opnemen van minder bereikbare jongerengroepen. Heel wat redenen worden hierbij opgesomd, van leiding die daar niet achter staat tot een voorkeur uit te voeren voor categoriaal werken met specifieke doelgroepen. Toch vindt elke respondent dat ze in een bepaalde mate wel in slagen inclusief te werken. Van zodra ze open staan voor alle kinderen en jongeren en ze iedereen een kans geven, beoordelen ze hun werking als inclusief.

In de vrije tijd zijn kinderen op zoek naar iets waar ze zich kunnen amuseren en vrienden kunnen maken. Dit zijn tevens voorbeelden van beïnvloedende factoren op het lidmaatschap van kinderen en jongeren.

Een volgend en laatste hoofdstuk zal de resultaten onderwerpen aan een kritische analyse.

Hoofdstuk V: Algemeen Besluit

De jeugdwerkdiscussie betreffende de toegankelijkheid van het jeugdwerk is een zeer complex gebeuren. Al staan er positieve en goedbedoelde aandachtspunten op de agenda, toch helpt dit abstract discours de kinderen en jongeren er niet op vooruit. Bovendien wordt de discussie te eenzijdig en buiten medeweten van de betrokken jeugdwerkparticipanten gevoerd. Hoe de jeugdbeweging met de inclusiegedachte omgaat, is zelden omschreven in de literatuur. Om die reden laat de onderzoeker de betrokkenen zelf aan het woord en bevroegt de begeleiding van KSJ-KSA-VKSJ gewest Leiestreek op hun houding en beleving rond inclusief werken in de jeugdbeweging. Voorafgaand aan de discussie wordt er kort ingegaan op de sterktes en de zwaktes van het gevoerde onderzoek.

1. Sterktes en zwaktes

1.1. Sterktes

De onderzoeker ziet het onderzoeksthema als een sluitstuk op achttien leuke en leerrijke jaren KSJ die haar voor een groot deel vormden tot wie ze nu is. Vanuit een sociaal perspectief leverde dit onderzoek interessante inzichten op een boeiende vrije tijd op. Hoewel de relatie van de onderzoeker met de onderzoekscontext een hinder kan zijn voor de betrouwbaarheid, vond de onderzoeker het verrijkend om vanuit haar jarenlange ervaring een meerwaarde aan het onderzoek te bieden. Een ander sterk punt is dat het thema een hot item is in het jongerenonderzoek. De manier waarop onderzoek gevoerd wordt, doet echter niet steeds recht aan de praktijk van dit thema. Vandaar dat de onderzoeker opteerde voor diepte-interviews bij de betrokkenen van het onderzoeksthema. Dit type van dataverzameling stelde de onderzoeker in staat om een arsenaal aan diepte-informatie te verzamelen. Daar de ondervraagtechniek de respondent uitgebreid aan het woord laat, haalt het onderzoek een zeker stadium van kwaliteit ondanks de geringe kwantiteit aan respondenten.

1.2. Zwaktes

De diepte-interviews leverden ongetwijfeld heel wat data op. Toch maakte de onderzoeker de bedenking dat een tweede gesprek meer diepgang en verduidelijking zou brengen. Dit is echter niet gebeurd. Met het geringe aantal van twaalf interviews is de representatie van het onderzoeksgebied misschien ver te zoeken. Indien alle begeleiding behorende tot het onderzoeksgebied bevroegd zou worden, zou de sociale werkelijkheid van het onderzoek beter omschreven kunnen worden. Omdat het tijdrovend is om alle begeleiding te bevragen, koos de onderzoeker voor een selectie.

2. Discussie

In een eerste hoofdstuk beweren meerdere onderzoekers (Wildemeersch, 2001; Van de Walle, 2001; Dieleman & Van der Lans, 1999; Vanhee, 1999) dat niet alleen de directe leefomgeving, maar ook de werking van de jeugdbeweging wordt geconfronteerd met een veelkleurigheid. Traditionele en burgerschapswaarden zijn zoek en jongeren worden aangesproken op hun zelfstandigheid bij het uitbouwen van hun levensloopbaan. Het is een grote uitdaging voor de samenleving en de individuele begeleider van de jeugdbeweging om met deze diversiteit om te gaan. Daarbij neemt de verantwoordelijkheid van de jeugdbeweging toe, daar het als derde milieu naast het gezin en de school eveneens een opvoedende functie toegewezen krijgt. De jeugdbeweging meent wel dat het met zijn positieve neveneffecten een bijdrage kan leveren aan een meer divers wordende samenleving. Uit de interviews bleek dat de respondenten het leiding geven aan kinderen en jongeren met een uiteenlopende afkomst heel verrijkend vonden. Het leren omgaan met heel wat persoonlijkheden is niet alleen voor hen leerrijk maar zeker en vast ook voor de leden. De leden worden geconfronteerd met leeftijdsgenoten die, vanuit een norm van de doorsnee leden bekeken, in een bepaalde zin anders zijn. In een veilige plek als die van de jeugdbeweging leren de leden met hen samenwerken. Het respect voor de andere groeit naarmate het onbekend terrein verkend wordt. Daar stemmen de beleidsnota (2007-2009) van KSJ-KSA-VKSJ, Hansen, Larson & Dworkin (2003) mee in en zeggen dat het jeugdwerk een bijzondere context is waar relaties met en een beter begrip voor jongeren van een verschillende etnische of sociale afkomst kunnen ontwikkelen.

De bevroegde leiding is van mening dat de jeugdbeweging zeker iets kan betekenen voor kinderen en jongeren. De jeugdbeweging is volgens hen een ruimte waar kinderen en

jongeren gestimuleerd worden in het leggen van sociale contacten waardoor een sociaal netwerk ontstaat en de leden sociaal sterker staan en sociaal dragelijker en verdraagzamer worden. Zoals er te lezen valt, zijn er een reeks burgerschapswaarden terug te vinden in de resultaten. Er kan dus ingestemd worden met de mening van Elchardus (2001) dat een democratische samenleving er wel bij vaart wanneer kinderen en jongeren deelnemen aan de jeugdbeweging omdat ze beduidend beter scoren op een aantal burgerschapswaarden. Deze uitspraak mag echter niet begrepen worden alsof kinderen en jongeren, die niet deelnemen, deviant gedrag vertonen en zich tegen de samenleving gaan opstellen. Dit wordt echter beweerd door een visie geconstrueerd door de middenklasse. Zowel in de literatuur als in de bekomen resultaten wordt de jeugdbeweging voorgesteld als dé socialisatieruimte bij uitstek waar kinderen en jongeren op een speelse manier heel wat waarden en normen aangeleerd worden. Vandaar dat de jeugdbeweging beladen wordt met een opvoedende functie om, naast de ontwikkeling van kinderen en jongeren, de burgerschapswaarden levendig te houden. De opvoedende functie van de jeugdbeweging is ontstaan ten tijde van snel evoluerende maatschappelijke veranderingen waarbij jeugdigen geconfronteerd werden met hiaten in hun socialisatiesferen en de greep op hun leven verloren. In dit licht wordt de jeugdbeweging gezien als een middel om deze hiaten op te vullen. Wat blijkt is dat het aanbod, dat die hiaten moeten opvullen, de groepen met de grootste hiaten niet bereikt. Verwachtingen ten aanzien van het jeugdwerk staan dus hoog gespannen.

In een tweede hoofdstuk wordt er vastgesteld dat de veronderstelde emanciperende en integrerende kracht van de jeugdbeweging slechts een segment van de kinderen en jongeren aanspreekt. Er is sprake van een selectief bereik. Deze vaststelling wordt heden ten dage als probleem beschouwd en des te meer door de middenklasse cultuur. De overtuiging dat de jeugdbeweging een belangrijke rol kan spelen in de opvoeding van kinderen en jongeren in een democratische samenleving is ingegeven door de middenklasse. Het selectief bereik ziet de middenklasse als een probleem omdat het een bedreiging vormt voor de democratische samenleving. De overtuiging leeft dat het meer dan de moeite loont om hiervoor extra inspanningen te leveren. De onderzoeker ging na of dit in de praktijk ook het geval is. Algemeen is er een tegenstelling in het gedachtegoed van de leiding merkbaar. De onderzoeker veronderstelde reeds voor de interviewreeks dat de leiding iedereen welkom heette in hun jeugdbeweging of dit nu een allochtoon, een kansarme of een persoon met een beperking is. Dat dit makkelijker gezegd is dan gedaan bleek ook uit de gesprekken. Het merendeel van de respondenten vindt het namelijk onnodig om extra inspanningen te leveren om moeilijk bereikbare jongerengroepen tot hun jeugdbeweging te betrekken en dit om de reden dat ze reeds open staan voor iedereen. Anderzijds vinden de respondenten dit onmogelijk omdat er

geen middelen voor handen zijn of omdat ze daarvoor geen specifieke opleiding genoten hebben om bijvoorbeeld kinderen met een handicap op te nemen. Ze zijn zich echter niet bewust van de drempels die ze opwerpen bij de toegang van bepaalde groepen jongeren. Misschien is dit niet zo onlogisch. Aangezien zij redeneren vanuit een middenklasse cultuur en een bepaalde norm hanteren. Vanuit welke subcultuur er ook gekeken wordt, iedereen hanteert een andere norm en neemt een eigen referentiekader als uitgangspunt. Een cultuur met slechts één subcultuur is ondenkbaar (Van Genneep, 1997). Er kan in de jeugdbeweging een poging ondernomen worden om met verschillende subculturen om te gaan en vanuit de eigen norm de andere als anders te zien maar ook als verrijkend. Suijs (2001) meent dat het daarbij niet gaat om het opdoen van ervaringen in de betekenis van als toeschouwer andere sociaal-culturele gedragingen waar te nemen, maar om het meebeleven van andere levensperspectieven. De leiding van de jeugdbeweging redeneert dus vanuit hun eigen 'wij-wereldje' waar ze niet onmiddellijk onderuit kunnen. Iedereen is welkom in hun wereldje vol amusement en plezier, maar tegelijk bekijken ze de andere als iemand die naast hun normen en waarden lijkt te lopen en op eigen houtje maar tot de wereld van de jeugdbeweging moet toetreden. In die zin hanteren de respondenten eerder een 'integratie-concept' waarbij de andere zich moet aanpassen, dan een 'inclusie-concept' (Roeyers, 2000; De Fever, 2000, 2001).

Sommige respondenten zetten soms vrij cru een punt achter de vrijetijdsbesteding van sommige leden. Elk kind en jongere krijgt zeker een kans om toe te treden tot de jeugdbeweging. Maar Wanneer zich echter een 'speciaal' geval aanbiedt, wordt dit eerst besproken met alle leiding, in het bijzonder de leiding die er dat werkjaar leiding moet aan geven. Het feit dat dit besproken moet worden met de leiding is al ver van inclusief werken te noemen want dit wordt als een aandachtspunt gezien en wordt niet als eigen norm beschouwd. Eveneens is het niet echt rechtvaardig dat het kind of de jongere wordt opgenomen naargelang de leiding van de tak er voorstander van is. Op die manier wordt het kind of de jongere al eenvoudig weg uitgesloten. Een ander voorbeeld uit de resultaten is dat het mogelijk is dat het lidmaatschap ophoudt na enige tijd omdat de leiding of de werking er niet in slaagt om met de jongere om te gaan. De leiding staat daar vaak niet bij stil, maar dit is eigenlijk de jongere op een vrij abrupte manier uitsluiten. Hoewel de jeugdbeweging een dynamisch gegeven is waar heel wat verschillende persoonlijkheden de handen uit de mouwen steken om samen een vorm van vrijetijdsbesteding aan te bieden, blijft het een zeer statisch aanbod. De jeugdbeweging is er voor het amusement, om te ravotten en zo meer. Alle kinderen en jongeren zijn zeker welkom, maar ze moeten er hun gading in vinden. KSJ-KSA-VKSJ maakt dus geen vrijetijdsbesteding die iets te betekenen heeft voor de kinderen en

jongeren in de omgeving waar het gevestigd is, maar gaat uit van hun bestaand aanbod en vraagt zich af hoe ze meer kinderen en jongeren kunnen bereiken. Dit valt ook af te leiden uit de resultaten. Het merendeel van de respondenten vindt het namelijk niet nodig om hun werking aan te passen aan moeilijk bereikbare kinderen of jongeren of voor hen extra inspanningen te leveren. Hoogstens passen ze soms hun spel aan hun leden aan. Hun aanbod is in die zin vrij statisch en werken ze aanbodgericht. De jeugdwerkdiscussie is vrij methodische en functionalistisch en als dit algemeen besluit verder blijft ingaan op het aanbod van de jeugdbeweging sluit het zich er goed bij aan. Dit is echter niet de bedoeling. Eveneens is het niet de bedoeling om de begeleiding van de jeugdbeweging te verwijten en te bekritisieren op hun werk dat ze tijdens hun vrije tijd leveren. De vraag is dan wat er kan gedaan worden om de begeleiding te overtuigen van het belang van een 'echte open geest'. Vorming kan dan wel het thema eens in de middens brengen, toch zal dit onvoldoende zijn om de maturiteit van de begeleiding om te vormen in die mate dat ze echt kunnen openstaan. Tijd en middelen mogen hier ook niet onderschat worden. Uit de resultaten kan gesteld worden dat de maturiteit slechts minimaal is. De begeleiding geeft dan ook toe dat dit een noodzakelijke voorwaarde is om met inclusief werken aan de slag te gaan.

Een aantal elementen, zoals de sociale achtergrond en de participatiecultuur van het gezin enerzijds en het cumulatief karakter van participatie anderzijds, beïnvloeden de participatie van kinderen en jongeren aan het verenigingsleven (Smits, 2005). Stevens (2001) meent dat het onderwijsniveau ook een rol speelt in de toetreding tot de jeugdbeweging. De resultaten geven een aantal voorbeelden aan waaruit blijkt dat niet zozeer de etnische afkomst maar de onderwijsvorm of de peergroup relevant zijn voor de participatie in de jeugdbeweging. Zo bijvoorbeeld werden allochtone jongeren en een zwart kind opgenomen in de jeugdbeweging en werden zij aanvaard zoals een ander lid. In deze situatie stonden de medeleden er niet echt bij stil dat zij in een bepaalde zin toch anders zijn. Een reden hiervoor kan zijn dat deze kinderen reeds op school bevriend zijn en elkaar overtuigd hebben om naar de jeugdbeweging te gaan.

Tot nu toe klonk het besluit eerder negatief, toch wil de onderzoeker geen kwaad woord uiten op de begeleiding. Tenslotte zijn het zij die de jeugdbeweging maken en staan ze met alle goede bedoelingen van de wereld elk weekend klaar om vele kinderen en jongeren een leuke tijd te bezorgen. De hele jeugdwerkdiscussie van ontoegankelijkheid leeft niet tussen de begeleiding. Beleidsvoerders leggen de lat te hoog en mogen van jonge, onvolwassen, onervaren begeleiders niet verwachten dat ze allerlei doelgroepen een leuke tijd kunnen bezorgen. Het mag hen dan ook niet kwalijk genomen worden dat ze niet zo inclusief bezig zijn dat ze zelf vermoeden.

Bovenstaande empirische gegevens laten de onderzoeker toe te concluderen dat de praktijk anders denkt over inclusief werken in een jeugdbeweging in vergelijking met wat het beleid en de literatuur als ideale situatie zien. Het is ondenkbaar en onhaalbaar dat een jeugdbeweging in al zijn facetten toegankelijk kan worden. De begeleiders doen hun uiterste best maar kunnen niet voor iedereen evenveel ondersteuning bieden. De jeugdbeweging situeert zich van bij het ontstaan in een middenklasse subcultuur waardoor het heel wat denkpijntjes negeert. Zo wordt er verondersteld dat de jeugdbeweging heel wat gaten in de socialisatie van kinderen en jongeren kan opvullen, hoewel er vastgesteld wordt dat die gaten ten eerste niet bij iedereen even groot zijn en ten tweede dat de jeugdbeweging onbewust die gaten mee vorm geeft. Non-participatie wordt namelijk gezien als non-motivatie en niet als een vraag naar een aanbod dat aangepast is aan hun levenssituatie. Hoe waardevol en leuk de jeugdbeweging kan zijn, het beleid moet inzien dat andere vormen van jeugdwerk nodig zijn die met heel veel respect aansluiten op de eigenheid van kinderen en jongeren. De jeugdbeweging is dus niet voor iedereen hét ideale opvoedingsmilieu. Dit wil echter niet zeggen dat de jeugdbeweging niet moet stil staan bij haar eigen toegankelijkheid en zich de vraag moet stellen wie ze uitsluit.

Bibliografie

- o Anciaux, B. (2000). Het Vlaamse jeugdwerkbeleidsplan. Geraadpleegd op 24 februari 2007, op <http://www.cjasm.vlaanderen.be/jeugdbeleid/publicaties/documenten/jwbp1.pdf>
- o Anciaux, B. (2004). Beleidsnota Jeugd 2004-2009. Geraadpleegd op 20 februari 2007, op http://www.cjasm.vlaanderen.be/jeugdbeleid/beleid/beleidsnota_jeugd/index.html
- o Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000). Student teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school. *Teaching and Teacher Education*, 16, 277-293.
- o Bal, J. (2001). Integratie out, identiteit in. In B. Van Bouchaute (Ed.) *Strax. Jeugdwerk verkent de toekomst*. (pp. 203-205). Leuven – Apeldoorn: Garant.
- o Bouverne-De Bie, M. & Coussée, F. (2001). Participatie: van compensatie naar dialoog. In B. Van Bouchaute (Ed.) *Strax. Jeugdwerk verkent de toekomst*. (pp. 123-131). Leuven – Apeldoorn: Garant.
- o Bouverne-De Bie, M. (2004). Sociale agogiek. Ongepubliceerd werk. Gent: Universiteit Gent.
- o Coatsworth, J. D., Sharp, E. H., Palen, L., Darling, N., Cumsille, P. & Marta, E. (2005). Exploring adolescent self-defining leisure activities and identity experiences across three countries. *International Journal of Behavioral Development*, 29(5), 361-370.
- o Cooper, H., Valentine, J.C., Nye, B. & Lindsay, J.J. (1999). Relationships Between Five After-School Activities and Academic Achievement. *Journal of Educational Psychology*, 91(2), 369-378.
- o Coussée, F. (2005). De theebuiltjespedagogiek van het jeugdwerk. Een kroniek van 100 jaar ontoegankelijk jeugdwerk. In Pelleriaux, K. (Ed.) *Beter Samen? Denk- en doepistes voor een toegankelijk jeugdwerk in Vlaanderen, Brussel en Wallonië* (pp.93-114). Leuven: Acco.
- o Coussée, F. (2006a). *De pedagogiek van het jeugdwerk*. Gent: Academia Press.
- o Coussée, F. (2006b). Jeugdwerk als sociaalpedagogische interventie. Pleidooi voor een verruim(en)de jeugdwerkdefinitie. *Sociale interventie*, 3, 28-36.
- o Coussée, F. (2008). Orale bron.
- o De Fever, F., Hellinckx, W., Grietens, H. (Eds.). (2001). *Handboek Jeugdhulpverlening. Een orthopedagogisch perspectief*. Leuven/Leusden: Acco.

- o De Fever, F., Meyer, C. & Vanderpoorten, M. (2000). Naar een toekomst voor inclusie in Vlaanderen en Europa? In R. Fransen & M. Frederix (Eds.). *Inclusie en onderwijs: De uitdagingen aangaan*. (pp. 11-29). Leuven/Apeldoorn: Garant.
- o Denzin, N.K. & Lincoln Y. (2003a). *Strategies of qualitative inquiry*. Geraadpleegd op 20 april 2008, op <http://books.google.nl>.
- o Denzin, N.K. & Lincoln Y. (2003b). *Turning points in qualitative research*. Geraadpleegd op 20 april 2008, op <http://books.google.nl>.
- o Dieleman, A.J. & Van der Lans, J. (Eds.). (1999). *Heft in eigen handen. Zelfsturing en sociale betrokkenheid bij jongeren*. Van Gorcum.
- o Dinklo, I. (2006). Fabels en feiten over kwalitatieve onderzoeksresultaten. Hardnekkige misverstanden over generaliseren van kwalitatieve onderzoeksuitkomsten. *Kwalon 32, 11(2)*, 35-43.
- o Elchardus, M., Hooghe, M. & Smits, W. (2001). Verguisd en overbevraagd: het middenveld. In M. Elchardus (Ed.) *Het maatschappelijk middenveld Vlaanderen*. (pp. 79-104). Brussel: VUB Press Brussel.
- o Elchardus, M., Huyse, L. & Hooghe, M. (Eds.). (2001). *Het maatschappelijk middenveld Vlaanderen*. Brussel: VUB Press Brussel.
- o Enosh, G., Ben-Ari, A. & Buchbinder, E. (2008). Sense of differentness in the construction of knowledge. *Qualitative Inquiry, 14(3)*, 450-465.
- o Eriksson, L., Welander, J. & Granlund, M. (2007). Participation in Everyday School Activities For Children With and Without Disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*. pp. 15.
- o France, A. & Wiles, P. (1997). Dangerous Futures: Social Exclusion and Youth Work in Late Modernity. *Social Policy & Administration, 31(5)*, 55-78.
- o Gielen, G. (2003). Leidt inclusie tot uitsluiting? *Sociaal, 3*, 7-10.
- o Groenland, E. (2007). Focusgroep versus diepte-interview in marktonderzoek. Een reactie op Martine van Selm. *Kwalon 34, 12(1)*, 11-12.
- o Hak, T. (2007). Theorie toetsen in kwalitatief onderzoek. *Kwalon 36, 12(3)*, 5-13.
- o Hall, T. & Coffey, A. (2007). Learning Selves and Citizenship: Gender and Youth Transitions. *Social Policies, 36(2)*, 279-296.
- o Hansen, D. M., Larson, R. W. & Dworkin J. B. (2003). What Adolescents Learn in Organized Youth Activities: A Survey of Self-Reported Developmental Experiences. *Journal of Research on Adolescence, 13(1)*, 25-55.
- o Hatse, T. (2007). Een onderzoek naar de faciliterende factoren voor inclusief jeugdwerk. Wanneer inclusie wel werkt. Ongepubliceerd werk. UGent faculteit psychologie en pedagogische wetenschappen, Gent.

- o Hole, R. (2007). Working between languages and cultures. Issues of representation, voice, and authority intensified. *Qualitative Inquiry*, 13(5), 696-710.
- o Hüttner, H., Renckstorf, K. & Wester, F. (1995). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschappen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- o IQ: Interculturaliseren, slim bekeken. (2007). *Krax. Vakblad van het jeugdwerk*, 1, 29.
- o Jansen, H. (2007). Hoezo kwalitatief? Specifieer! *Kwalon* 35, 12(2), 5-8.
- o Janssens, F.J.G. (1985). Betrouwbaarheid en validiteit in interpretatief onderzoek. *Ped. T.* 10(3), 149-161.
- o Larson, R.W. (2000). Toward a Psychology of Positive Youth Development. *American Psychologist*, 55(1), 170-183.
- o Mahoney, J.L. & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behaviour: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence*, 23, 113-127.
- o Meyer, L. H. (2001). The Impact of Inclusion on Children's Lives: multiple outcomes, and friendship in particular. *International Journal of Disability, Development and Education*. 48(1), 9-31.
- o Migchelbrink, F. (2000). Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn. Utrecht: SWP.
- o Pease, B. (2002). Rethinking Empowerment: A Postmodern Reappraisal for Emancipatory Practice. *British Association of Social Workers*, 135-147.
- o Pelleriaux, K. (2005). Toegankelijk jeugdwerk. In K. Pelleriaux (Ed.) *Beter Samen? Denk- en doepistes voor een toegankelijk jeugdwerk in Vlaanderen, Brussel en Wallonië* (pp. 19-29).
- o Perkins, D.F., Borden, L.M., Villarruel, F.A., Carlton-Hug, A., Stone, M.R. & Keith, J.G. (2007). Participation in Structured Youth Programs. Why Ethnic Minority Urban Youth Choose to Participate or Not to Participate. *Youth & Society*, 38(4), 420-442.
- o Raad voor Cultuur (2007). Flankerende maatregelen voor meer participatie aan cultuur, jeugd en sport. Geraadpleegd op 30 maart 2008, op www.cjism.vlaanderen.be/raadcjism
- o Redig, G. (2005). Jeugdwerk: de praktijk van toegankelijkheid. In K. Pelleriaux (Ed.), *Beter Samen? Denk- en doepistes voor een toegankelijk jeugdwerk in Vlaanderen, Brussel en Wallonië* (pp 191-197).
- o Roeyers, H. (2000). Inclusief onderwijs: voor iedereen de beste oplossing? *Perspectieven*, 61(4), 21-24.

- o Sabbe, J-J. (2000). Een mensbeeld op basis van mensenrechten is bepalend voor een inclusief beleid en voor kwaliteit. In R. Fransen & M. Frederix (Red.). *Inclusie en onderwijs: De uitdagingen aangaan*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- o Schuyten, G. (2006a). De pragmatische ruimte: Paradigmatische en pragmatische elementen van de methodenkeus. Modellen van empirisch onderzoek. Ongepubliceerd werk. Gent: Universiteit Gent.
- o Schuyten, G. (2006b). Kwalitatief interview. Modellen van empirisch onderzoek. Ongepubliceerd werk. Gent: Universiteit Gent.
- o Scouts en Gidsen Vlaanderen. Akabe " Anders Kan Best". Geraadpleegd op 25 maart 2008, op www.scoutsengidsenvlaanderen.be
- o Sharp, E. H., Caldwell, L. L., Graham, J. W. & Ridenour, T.A. (2005). Individual Motivation and Parental Influence on Adoliscents' Experiences of Interest in Free Time: A Longitudinal Examination. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*.
- o Sinnaeve, I., Piessens, A. & Suijs, S. (2004). Interculturalisering van het (algemeen) welzijnswerk: het paard van Troje? *Welzijnsgids - welzijnszorg, Integratie van minderheden*. 55, 93-113.
- o Smaling, A. (2007). Het hangt er vanaf: soms wel, soms niet. *Kwalon* 36,12(3), 3-4.
- o Smits, W. (2005). Maatschappelijke participatie van jongeren. In K. Pelleriaux (Ed.), *Beter Samen? Denk- en doepistes voor een toegankelijk jeugdwerk in Vlaanderen, Brussel en Wallonië* (pp. 43-70).
- o Sorée, V. (2001). Activering en integratie op de werkplek. Geraadpleegd op 30 maart 2008, op <http://vangool.fgov.be>
- o Steketee, M. (2005). De toegankelijkheid van het jeugdwerk en de Nederlandse ontwikkelingen. In K. Pelleriaux (Ed.), *Beter Samen? Denk- en doepistes voor een toegankelijk jeugdwerk in Vlaanderen, Brussel en Wallonië* (pp. 147-163).
- o Stevens, F. (2001). Vive les différences. In B. Van Bouchoute (Ed.) *Strax. Jeugdwerk verkent de toekomst*. (pp. 141-152). Leuven – Apeldoorn: Garant.
- o Suijs, S. (2001). Kampliedjes met mengpaneel. In B. Van Bouchoute (Ed.) *Strax. Jeugdwerk verkent de toekomst*. (pp. 193-201). Leuven – Apeldoorn: Garant.
- o Swanborn, P.G. (2002). Basisboek sociaal onderzoek. Amsterdam: Boom.
- o ten Have, P. (2007). Kwalitatief: zeker niet één pot nat. *Kwalon* 35,12(2), 8-9.
- o UNESCO. (2001). *Unesco universal declaration on cultural diversity*. Geraadpleegd op 4 maart 2007, op <http://unesdoc.unesco.org>
- o Van Besien, W. (1998). De jeugdbeweging: een bewogen realiteit. In D. Verbist & S. De Weser (Ed.) *Overspel. Roekeloze uitdagingen voor jeugdverantwoordelijken. Forum voor pluralistisch jeugdwerk*. (pp. 85-91). Leuven-Apeldoorn: Garant.

- o Van de Walle, I. (2001). Het leven is moeilijk, het jeugdwerk plezant. In B. Van Bouchaute (Ed.) *Strax. Jeugdwerk verkent de toekomst.* (pp. 117-119). Leuven – Apeldoorn: Garant.
- o Van den Eeckhaut, G. (1998). De dwaze kwestie. Een zoektocht naar de basisdimensie van het jeugdwerk. In D. Verbist & S. De Weser (Ed.) *Overspel. Roekeloze uitdagingen voor jeugdverantwoordelijken. Forum voor pluralistisch jeugdwerk.* (pp. 9-13). Leuven-Apeldoorn: Garant.
- o Van Gennep, A. Th. G. (1997). Paradigma-verschuiving in de visie op zorg aan mensen met een verstandelijke handicap. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 36, 189-201.
- o Van Gils, J. (1998). Jeugdwerk en de rechten van het kind. In D. Verbist & S. De Weser (Ed.) *Overspel. Roekeloze uitdagingen voor jeugdverantwoordelijken. Forum voor pluralistisch jeugdwerk.* (pp. 15-20). Leuven-Apeldoorn: Garant.
- o Van Hove, G. (Red.). (2000). *Het recht van alle kinderen. Inclusief onderwijs: het perspectief van ouders en kinderen.* Leuven/Leusden: Acco.
- o Vandromme, T. (2005). Beleidsnota 2007-2009. KSJ-KSA-VKSJ. Geraadpleegd op 17 januari 2008, op <http://www.ksj.org>.
- o Vanhee, J. (1998). Een waardige plaats voor alle kinderen en jongeren in het jeugdwerk. Enkele uitdagingen in de armoedebestrijding. In D. Verbist (Ed.) *Overspel. Roekeloze uitdagingen voor jeugdwerkverantwoordelijken. Forum voor pluralistisch jeugdwerk.* (pp. 39-44). Leuven – Apeldoorn: Garant.
- o Verstraete, G. (1999). Cultuur is geen kalkei. Naar een interculturalisering van het welzijnswerk. *Alert*, 25(a), 66-77.
- o Vranken, J. (Ed.). (2002). *Armoede en Sociale Uitsluiting, Jaarboek 2002.* Leuven: Acco.
- o Wester, F. (2007). Theorie is meer dan relaties. Commentaar op Tony Hak. *Kwalon* 36, 12(3), 15-18.
- o Wildemeersch, D. & Reyskens P. (2001). Jeugdwerk als ruimte tot exploratie, integratie en participatie. In B. Van Bouchaute (Ed.) *Strax. Jeugdwerk verkent de toekomst.* (pp. 107-115). Leuven – Apeldoorn: Garant.

Bijlage: Semi-gestructureerde vragenlijst

- Heb je al eens van inclusie gehoord? Zo ja, wat versta je er dan onder?
- Heb je reeds ervaring rond inclusief werken? Welke (positief/negatief)
- Naar wie richt jouw jeugdbeweging zich? (alle kinderen) welke kinderen zijn dit dan? Zijn er 'uitzonderingen' in jouw jeugdbeweging? Hoe ga jij daarmee om? Vind je dit storend? Of vind je diversiteit juist verrijkend?
- Heeft het jouw manier van kijken naar inclusie in het dagdagelijkse leven veranderd? In welke zin dan?
- De vrijetijdsbesteding voor kinderen en jongeren is heel uitgebreid. Waar zijn zij volgens jou naar op zoek om hun vrije tijd in te vullen?
- Wat kan KSJ-KSA-VKSJ betekenen voor de niet-leden en hun vrijetijdsbesteding? Welke rol speelt de jeugdbeweging binnen deze gedachtegang?
- Vind je dat jouw KSJ-KSA-VKSJ groep hier een sturende rol in speelt? Moet de lokale jeugdbeweging de moeilijk bereikbare kinderen en jongeren aantrekken? Of denk je dat ze wel in een andere vorm van vrijetijdsbesteding hun zin kunnen vinden?
- Wanneer is volgens jou jouw groep erin geslaagd in het inclusief werken?